Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 173 (10465) | 1977 чылдың июль 24, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кэп.

Л. И. Брежневтиң болгаш Г. Гусактың найыралдыг ужуражыышкыны

СЭКП ТК-ның Чиргиие секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң бодунуң шолаазын Крымда эртирип турар ЧКП ТК-ның Чиргиие секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусак-биле ужуражыышкыны июль 22-де болган.

Эштер Л. И. Брежнев биле Г. Гусак СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш ЧКП-ниң XV съездизиниң шиитпирлерин күүседир талазы-биле ажылдың дугайын, боттарының чурттарында социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкунуң чорудулгазының дугайын бот-бодунга дыннаткан.

СЭКП биле ЧКП-ниң аразында политиктиг болгаш идеологтуг кады ажылдажылганы улам ыңай быжыглаарының айтырыгларынга, ийи чурттуң улустарының аразында пайыралды ханыладырынга беседа үезинде улуг кичээнгейни салган. Машина тудуунун талазы-биле, ылаңгыя атомнуг электростанцияларга хереглээр дериишкиннерни бүдүрериге специализацияның база кооперастаашкынының дыка хой чугула айтырыглары сөөлгү үеним дургузунда чедиишкиннер шиитпирлеттинген дээрзи демдеглеттинген. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң шугуму-биле үр хуусаалыг эчис сорулгаже угланган программаларны ажылдап кылып турары-биле холбаштыр ССРЭ биле ЧССР-ниң аразында экономиктиг кады ажылдажылганың үр хуусаалыг перспективазын планнаары чугула ужур-дузалыг болуп турар.

Делегей байдалының хөгжүлдезиниң чамдык үндезин айтырыларының талазы-биле санал-оная солчуушкуну болган. Ол үеде Л. И. Брежнев биле Г. Гусак ядролуг дайынның айылын эвээжедир, делегейниң дүшкүүрлүг чоруунун чавырлыышкынын ханыладыр, улустарның хамаарышпас чорукка база соцлал деңнилгеге эргелерин кажгаалаар сорулга-биле херек кырында боттуг хемчегларын хажык чок чедип ап турар социалистиг чурттарның ниити шугумун барыжаалап көргеш.

Хельсинкиге чөвүлел хуралдың түнелдери Европа динге айыыл чок чорукту быжыглаарының, политиктиг чавырлыышкынга шериг чавырлыышкының пемзэринің, деп эргелиг бот-бодунга ажыктыг кады ажылдажылганың оруу-биле улам ыңай бурунгаарлап чоруурунуң болдунар аргаларын калбарткан дээрзин Л. И. Брежнев биле Г. Гусак сеткил ханыышкын-биле демдеглээн. Л. И. Брежневтиң болгаш Г. Гусактың болалы-биле алырга, чөвүлел хуралдың удавас болур ийи чыл ооо ол үре-түнелдиг угланыышкынга чаа идигин бээр.

Беседа эш хуузунда бот-бодун билчириниң база чүректиң ханыышдан найыралдың байдалынга эрткеш.

ПАРТБӨЛҮКТЕР

«Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазында бүгү ажыл-херектиң организанчызы, бүдүрүлгечи бо улуг эвес коллективтиң дайынчы өзээ — Күжүгет Сулапай организакчылаан партбөлүк болуп турар. Ында алды коммунист шуптузу материалдыг бүдүрүлгеде хаара туттунган, олар доозазы партийжи даалгалыг. Коммунистер бүдүрүлгеге болгаш хөй-ниити ажылынга үлегер-чижээн көргүспүшаан, ферма ажылчыннарының күжүн планныг онаалдаларны күүседиринче мобилизастап, бедик организастыг чорукту чедип ап турар. Бирги чартык чылда ферма 241 тонна сүттү күрүнеге садар планын 260 тонна чедирген. Ынчангаш районнуң фермалар аразында чарышка тиилекчи болгаш, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун чедип алган.

Ажылчыннарның амыдырал-чуртталгазынга, өөредилге, кижизидилгезинге холбашкан айтырыгларны бо партбөлүктүң хуралдарынга чугаалажып, оон үре-түннелин чедип ап турар. Ферманың төвүнде ажыл-ишчилер шупту чаагайжыды туттунган бажыңнарлыг, а оларның бичии ургларын доктаамал ажылдаар садикте ажаап-дежээп турар. Ферма чайлагже көже бергенде малчыннар чурттаар өглер мурнунда багай дериттинген турган. Партбөлүктүң киирген саналы-биле бо чылын совхозтуң дирекциязы оларның иштин, даштын таарымчалыг кылдыр эде дерип кылган.

Партбөлүк ферма ажылдакчыларының өөредилгезинче, агитация ажылын калбартырынче кичээнгейни күштелдирген. Пропагандист В. Доспан-оолдуң башкылап турары зоовет-өөредилгениң кичээлдеринге малды эмнээриниң, зоотехния өзүзү-биле ажаап-дежээриниң бөдүүн аргаларын олар шиңгээдип алганнар. Амгы үеде партбөлүк ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелин кижи бүрүзү хандыр өөренип танышкан турзун дээш политиктиг ажылды күштелдирип, ол ажылга коммунист Бора-Тараа Мөңге, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Дугар Эник-Кыс, херээженнер төвүлелиниң даргазы Анай Серен, комсомол организациязының секретары Галина Димит болгаш өске-даа активти идепкейлиг киириштирип турар.

Улуг эвес бо коллективте ындыг эки түннелдер, даандырган ажыл-херекти улуг харыысалга-биле көөр, бедик организастыг чорук ында партбөлүктүң өске хөй-ниити организациялары-биле кады чорудуп турар хөй талалыг, шудургу ажылының түннелинде чедип алдынган.

Хойжу база хову-трактор бригадаларының, сүт-бараан фермаларының, бүдүрүлгелериң цехтериниң, тудуглар участокларының коллективтериниң бүдүрүлгечи болгаш хөй-ниитичи амыдыралынга чугула рольду ойнап турар бо үстүнде көргүскенивис дег эки ажылдыг партбөлүктериниң чижээн район бүрүзүнден көргүзүп болур. Амгы үеде республиканың партия организацияларында 231 партбөлүк, партияның 265 цех, бригада организациялары бар. Оларның хөй нуруузу СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин болгаш онгу беш чылдың планныг онаалдаларын боттандырып дээш демиселдиң мурнуку одуруунга туржуп, чон ортузунга политмассалыг ажылды бүгү талалыг калбартып турар.

Партбөлүктерниң ажылы хөй талалыг болгаш харыысалгалыг. «Тээли» совхозтуң Кудукта хойжу бригада болгаш «Искра», СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтарның Арыг-Бажы, Дөргүн сүт-бараан фермаларында болгаш өске-даа чамдык черлерде партбөлүктер ажыл-ишчилерниң күжүн планныг онаалдаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринче мобилизастаар, демниг база чаңгыс аай, сырый каттышкан коллективти тургузар талазы-биле идепкейлиг ажылдап турар.

Оон-биле кады кедээ ажыл-агыйның чугула компанияларының, ылаңгыя ниитиниң малыңга чем белетизээриниң, дүжүт ажаалдазының үезинде чамдык парткомнар хову турлагларынга, мал чеми белеткээр бригадаларга түр партбөлүктерни база тургузун турар. Чижээ, Бии-Хемде «Кызыл тараачын» совхозтуң парткому амгы үеде сиген белетиелчилериниң ийи бригадазында партия-комсомолдуң каттышкан түр балүктерин тургускулаан. Олар бригадаларда ажыл-херектиң байдалын контрольга ап, ажыл-ишчилер ортузунга политмассалыг ажылды күштелдирип турар.

Ынчалзажок чамдык партия организациялары партбөлүктерниң инициативазын калбартыр, оларны бүдүрүлге ужастогунда күш-ажылчы коллективтерниң дайынчы өзээ болдурар талазы-биле ам-даа чогуур негелдеге чедир ажылдап шыдавайн турар. «Чыраа-Бажы» совхозтуң Ак-Хаяның хойжу бригадазында партбөлүктүң коллективке партийжи салдары кошкан, ынчангаш мында ажыл-херектиң деңнели чавыс. Партия хуралдары таварылга болуп эртип турар, хойжулар ортузунга өөредилгени, политмассалыг ажылды болур-чогууру-биле организастап шыдавайн, а совхозта партком (секретары Г. Канчыыр-оол) ону эдер талазы-биле шиитпирлиг хемчег албайн турар.

Мурнунда Эрзин районнуң хойжу бригадаларында партбөлүктериниң ажылының деңнели элээн бедик болуп, хойжулар бүдүрүлгечи эки көргүзүглерни чедип ап турган. Ылаңгыя «Мөрен» совхозта № 1 хойжу бригадада партбөлүктүң эки ажылының дуржулгазын солунга бижип, өскелерге нептередип турган. Ынчаарга бо чылын ол партбөлүк малчыннар ортузунга организаичы ажылды кошкаткан, бригаданың ниити көргүзүү кудулаан. Ол бүгүнүң дугайында СЭКП Эрзин райкомунга шыңгыы чугаа болган соонда четпестерни чайладырының хемчеглери алдынган. А совхозта партбюро ону чогуур үезинде эдерин оралдашпаан, маңаа шиитпирлиг чоруун илередээн. Бо ышкаш өске-даа чижектерни чугаалап болур.

Ажыл-агыйның болгаш бүдүрүлгениң участоктарында күш-ажылчы коллективтерде партбөлүктер бодунуң хөй талалыг, идепкейлиг ажылы-биле партия эге организацияларының дайынчы арга-шинээзин бедидеринге дээштиг салдарны чедирип, оларның мурнунда салдынган сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээринге чугула черни ээлээр хүлээлгелиг. Ынчангаш СЭКП райкомнары, партия эге организациялары партийжи ол дайынчы звеноларының ажыл-чорудулгазын үениң негелдезинге дүүштүр тургузар дээш шудургу ажылдарны чорудар херек. Партбөлүктериниң ажылының дугайында айтырыгларны бюроларга, коммунистериниң хуралдарынга өй-ийде чугаалажып, оларның ажыл-чорудулгазынга тодаргай уг-шигни берип турары эргежок чугула.

Улуг Октябрьның 60 чылын талептиг уткуур, онгу беш чылдың ийиги чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш амгы үеде күш-ажылчы коллектив бүрүзү тодаргай хүлээлгелиг ажылдап турар. Ол бүгүнүң күүселдезиниң чедиишкини бүдүрүлге, ажыл-агый участогу бүрүзүнге организакчы ажылдың деңнелинден улуу-биле хамааржыр апаар. Ынчангаш маңаа холбаштыр оларда партия бөлүктери боттарының инициативазын илередип, организаичы болгаш политмассалыг ажылдың деңнелин бүгү талалыг бедидер ужурлуглар.

1917-1977 60

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылын күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуулуңар

ЮБИЛЕЙЛИГ ЧЫЛДА

Эрзинде амыдырал хандырылга комбинадының коллективи Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюн төлептиг уткуур дээш база ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилели-биле танышкаш, юбилейлиг чылда күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап турар.

1977 чылдың ийиги кварталы доозулган. Ук комбинаттың коллективи сөөлгү үш айда идик септээриниң планныг онаалдазын 107,7 хуу, чал хеп даараарын—104.5 хуу, эрги хепти септээрин — 138,5 хуу күүсеткен. Ол ышкаш нарын техника, радиоаппаратуралар септээрин 140—190 хуу күүсеткен. Ниитизи-биле комбинат чартык чылдың планныг даалгаларын ажыр күүсеткенин бо чурагайлар бадыткап турар.

Коллективтин шак мындыг чедиишкиннерни чедип алырынга бүдүрүлгениң хоочуннары А. Х. Максыр, М. Ш. Суваң-оол, даараныкчылар В. Дамдын, А. Соян, К. Дажымба, быжыкчы О. Чындаа болгаш өскелериндаа кирген үлүү эвээш эвес.

Коллектив бо хүннерде онгу беш чылдың ийиги чылының планныг даалгалын хуусаа бетинде чедиишкинниг күүседир дээш улам күжениишкинниг ажылдап турар.

М. МОНГУШ.

Чүзүн аайы-биле ашкан

Мөңгүн-Тайга районнуң малчыннары Улуг Октябрьның 60 чыл оюн төлептиг уткуур дээш кызымак ажылдап турарлар.

Районнуң хойжулары күрүнеге дужаар дүктүң чартык чыл планын 137 хуу күүседип алган. Малдың баш санын өстүрер планнар бүгү чүзүн аайы-биле ажыр күүсеттинген. Ылаңгыя сарлыкты өстүрериң—114 хуу, хойну—103, өшкүнү—112, чылгыны—100,3 хуу күүсеткен.

Малчыннар аразында калбарган социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда «Мөген-Бүрен» совхозтан Маадыр-оол, Комбу, Хүлер-оол, «Малчын» совхозтан—Салчак Харлыг-оол, Бичеоол Очур-оол олар чоруп, төрүүр үүс баш хойга онаштыр 90-дан 100 чедир хураган камгалаң-алгылаан. Оларга турааскаадып, район төвүнге Күш-ажылчы алдарның тугун көдүрген.

К. МААДЫ.

СПЕЦИАЛИЗАСТААН БРИГАДАДА

Тываның көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының коллективи чыл санында-ла малга четчир саныг чемнерни белеткеп, күрүне мурнунга планныг даалгаларны күүседир талазы-биле бедик көргүзүглерни чедип ап турар.

Онгу беш чылдың ийиги чылында малга чем-суурну тургузарының чугула кампаниязын олар бо хүннерде калбарты берген. Мурнундагы чылларда ышкаш, станцияның мал чеми белеткээр талазы-биле специализастаан бригадазының кежигүнлери дужулгалыг бригадир Никита Павлович Медведевтиң удуртулгазы-биле суттаттыг шөлдерни сигенин кезип, сараттавышаан, витаминниг сиген далганын, борбаандыларны бүдүрүп эгелээн.

Чүүн-даа мурнунда олар мал чемниң белеткелин үлегерлиг чорукта: бо хүннерде шиитиви-биле 43 кижи, 30 трактор болгаш өске-даа техника мал чемниң белеткелинде хаара туттунган. Специализастаан, механизастаттынган бригаданың кежигүннери 4150 тонна сигенни, 1000 тонна сенажды, 600 тонна витаминниг сиген далганын болгаш 17700 тонна силосту белеткээр деп боттарынга алган белиткен социалистиг хүлээлгезин күүседир дээш баштанган хүннерден эгелээш-ле бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турар. ССРЭ-ниң чаа Конституция төлевилелин бригадага ийи удаа танышкаанының түннелинде юкиилерни хей-аът киришкиниг көдүрлүүшкүнү улгаткан.

Бригаданың кижилериниң хөй нуруузу Сосновка он чыл школазының үстүү класстарының өөренгенчилери, шөлдерге бүдүрүлге практиказын эртип, күш-ажылга дадыгарының шылгалдазын тудуп турар. Эрес-кежээ аныктарның мурнуку одуруунда кезикчилер звенозу чоруп турар, кескен сиген ойунге чедир курганга белдүркүүлер, дөпөөнекчилер болгаш сараттакчылар звенолары шуужуттар. Хоп-биле кылыр ажыл чок: кезериндан сараттаарыкта чедир бүгү операцияларны механизмнер күжү-биле боттандырар.

Сигедчилер баштайгы хүннерде 600 гектар черни кезип, оон 440 ганы болгаш, 700 тонна сигенни сараттаан. «Үүжелээн» беле сигенни көөрге өөрүнчүг, малчыннарга ыыш коргунчуг эвес.

— Суттаттыг черивистин хемчээли эвээш-даа болза албек дүжүттү ап турар бис. Мурнунда чылларда сараттарны хей кезек черлерге тургузуп турган бис, бо чылын—оларның хемчээлин улгаттырыр, белүк черлерде мөөсөп тур бис, чүге дизе, ийиги суттарылганы чоруткаш, бо-ла шөлдерни кезер үеде сараттар алаанга хей чер артар, өскүүр чугаалаарга, черни камнап ап турарывыс ол—деп, сараат салыкчызы Сергей Васильевич Кичигин чугаалады. Черни магадылалдыг ажылаарының бир чижээ ол.

Ол ышкаш станцияда 12 тонна витаминниг сиген далганы, микроэлементилер немээн 56 тонна борбаандыларны бүдүрген. Сиген далганы болгаш борбаандылар кылыр 3 АВМ үүктел чок ажылдап турар, оларның ажылдаарын үш эдлчегде организастаан, ап турар ногаан массазы—сиген болгаш кок-тараа. АВМ-нерниң ажылдаарын улам экижидери-биле специалистерниң, станцияның эртем ажылдакчыларының бүдүн дүн-хүн иштинде дежурный-лаашкының база организастаан.

— Ажылдың темпизин, бар арга-курааварларны, кижилерниң тура-соруун ап көөрге, бо чылгы социалистиг хүлээлгелеривисти күүседип болурунун бүгү барымдаалары бар, ыңдыг-даа болза дүжүт ажаал алыышкыны, кыштаглаашкынга белеткел чижектиг кампаниялар-биле мал чемниң белеткели капсырлажы бээрзи чайлаш чок апарганын көргеш, кижилериң ажылдаарынга, дыштанырынга таарымчалыг бойдалды, материалдыг болгаш моральдыг идиг берилишкиннериниң болдуар-да аргаларын кылган бис—деп, станцияның директорунуң эртем ажылының талазы-биле оралакчызы В. Д. Назын-оол биске дыннаткан.

Шак, хүн эрткен тудум-на мал чемниң белеткелинин темпизи ыяда улгадып турар. Салган сараттар, белеткээн сиген далганы шыгжамыр черлеринде ковудеп турар.

А. АИР.

ЧУРУКТА: бригаданың мурнакчылары (солагай таладан) тракторист А. Х. Бопуш-оол, сараат салыкчызы С. В. Кичигин, механизатор С-М. Д. Ондар-олар.

БУДУК - БҮРҮ БОЛГАШ СИГЕН

Бай-Тайга районнуң ажыл-ишчилери онгу беш чылдың ийиги чылында 400 тонна будук-бүрүнү болгаш 8200 тонна азы эрткен чылдаазыдан 1800 тонна хей чайгаар үнген сигенни белеткөөр. Бо белен эвес сорулганы күүседир талазы-биле ажылдарның канчаар чоруп турарын СЭКП райкомунуң бюрозунга чугаалажып көргеш болгаш чогуур хемчегларын алган.

Районда оът-сигеннин үнгени багай эвес. Ону кышка чогуур үезинде чидириг чок белеткеп алыры чугула. Ук ажылды «Тээли» болгаш «Мурнакчы» совхозтар организастыг эгелээн. Ол ажыл-агыйларның ачызында ниитизи-биле 62 тонна сиген, 147 тонна будук-бүрү июль 18-ке чедир белеткеттинген. Ынчалза-даа мал чемниң белеткели эрткен чылдан оранчок ооҗум. Чижээлээрге, аърга-ыяш аразында «Кара-Хөл» совхоз беаа чүгле 18 тонна будук-бүрү белеткээн.

Районнуң каны-даа совхозунда мал чеми белеткөөр бригадалар болгаш звенолар амдыгаа чедир бүрүн четчелеттинмээн, оларның замдыктарында ажыл-ишчилер, социалистиг чарыштың негелделери тургустунмаан. Бо бачым ишко школачыларны, пенсионерлерни болгаш суурларның чурттакчыларын киириштирип турары база сула. Сигенчилер ортузунда культура болгаш политмассалыг ажылдар чогуур деңнелге четпес. Район төвүнде албан черлери шефке алган ажыл-агыйларынга көскү дуза чедирбейн турар.

СЭКП райкомунуң бюрозу мал чемниң белеткелинге шылыычы айны чарлаап, социалистиг чарыштың негелделерин ажылдап кылган. Ону өзүгаар чарышты ажыл-агыйларга чеди, районга он хонгаш-ла түнеэри, тиилекчилерге ортектиг белек тыпсырындан эгелээш, Күш-ажылчы алдар тугун көдүрериге чедир шаналдар болгаш мактаалдар көрдүнген. Бо ажылдарны долу боттандырар сорулга-биле ажыл-агый, бригада болгаш звено бүрүзүнге коммунистерни быжыглаан.

Мал чемниң белеткелинин баштайгы он хонгуунун түнелин июль 26-да үндүрер. Ол он хонукта район 2655 тонна сиген белеткээн турар ужурлуг. Бо хүннерде Шүй болгаш Хемчик хемнериниң баштарында, Чооге-Каътта, Оорга-Кырында болгаш өске-даа черлерде ажыл-ан хайныккан. Моон ап көөрге, шылыычы айның чедиишкиниг болгуу ийде. А ол дээрге Улуг Октябрьның 60 чылынга күш-ажылчы белектер.

Б. БАРБА.

Сиген кезилдезиниң хүн демдеглели

Июль 22-ниң медээзи-биле алырга, республикага 12 муң гектар черниң сигенин кескен болгаш 8 муң гектарынып болуп алган. 5211 тонна сигенни, 2943 тонна будук-бүрүнү, 802 тонна витаминниг сиген далганы белеткээн.

Мал чемниң белеткелинин темпилери дыка хей ажылгыйларда эртеен чылдыындан куду болуп турар. Ол чорук чамдык чергезинде эгаарбойдуетун таарымча чок байдалдары-биле тайылбырлаттынар. Ынчалзажок хой-хой совхозар сигенни кезип эгелээрин озалдаан болгаш ону чогуур куженишкин чок чорудуп турар. Районнарда мал чемниң белеткелин чорудуп турары мындыг:

Районнар	Кескен сиген (га)	Болуп алганы (га)	Чем белеткелинин планын күүседткели (хуу-биле)		Ажылдап турар кижилер
			сиген	витаминниг далган	
Бай-Тайга	750	750	35,4	—	490
Мөңгүн-Тайга	115	115	3,1	—	—
Барыын-Хемчик	120	65	0,4	6,4	328
Овур	730	590	5,5	—	68
Чоон-Хемчик	1348	863	4,0	14,4	261
Улуг-Хем	1653	1632	4,5	10,5	373
Танды	1695	1260	5,2	7,5	178
Бии-Хем	1917	738	1,4	1,0	240
Тожу	642	374	3,0	—	223
Каа-Хем	1317	533	1,4	2,5	228
Тес-Хем	1390	1000	—	3,6	195
Эрзин	90	90	0,2	—	—
Кызыл	322	75	0,2	—	268
Республика	12089	8085	2,9	11,4	3452

Сезон эгелээнден бээр элээн хей сигенни Танды, Бай-Тайга, Улуг-Хем, Тожу районнар белеткээн. Тываның көдээ ажыл-агыйының дуржулга станциязы 800 ажыг тонна сигенни белеткээн. Чоон-Хемчик районда «Чыраа-Бажы» совхозтуң сигенчилери эрткен чылдың темпилеринден дыка мурнап турар.

Ыңдыг болганда херектиң ужуру чүгле агаар-бойдустуң байдалдарында эвес, а күш-ажылды организастаанындадыр. Ынчаарга күш-ажылды организастааны чамдык черлерде четпес болуп турар. Чижээ, Чоон-Хемчик районда техниканы багай ажыглап турарындан сиген кезилдезинде ажылдан турар бир кижиге онааштыр Танды районнуундан барык-ла ийи катан эвээш чемни белеткеп турар.

Ылаңгыя Эрзин районнуң ажыл-агыйларында сиген кезилдези кончуг ооҗум, анаа июльдуң 18-ке чедир чаңгыс тонна сиген-даа, сенаж-даа белеткеттинмээн турган, а бүгүнге чедир ажыл-агыйлар дөңгүп-ле 90 тонна сиген белеткеп алган.

Республиканың дыка хей совхозтары эрткен чылдардаазы ышкаш, техниканы бичин звеноларга чашканнаанының уламындан ону кончуг багай ажыглап турар. Хей чылдыг тарымал сигеннериниң баштайгы кезилдезиниң хуусаазы эртип турбуже, сенаж белеткээр талазы-биле механизастаттынган тускай звенолар ам-даа ажылдап эгелевээн.

АВМ агрегаттарның ажылын организастааны-даа дүүрүзүнин болдуруп турар. Оларның саны республикада ковудээн, а мал чемниң белеткелинин темпилери күдулаан. Чүгле чаңгыс Улуг-Хем районда ол агрегаттарның ажылын чүгээр аайлап таарыштырган. А ыңдыг агрегаттарның хей кезин моонштеттинген болгаш оларны ажыглаарының эки дуржулгазы бар болуп турар Танды районда витаминниг далган белеткээрниң темпизи бо чылын куду болуп артын турар. Ол агрегаттарны Тес-Хем, Каа-Хем районнарда база-ла багай ажыглан турар.

Чаш малга чиртир бедик шынарлыг сигенни берип болур күштүг салгынадыының кылдыг херекселдери-даа аная турбушаан.

Бүгү-ла ажыл-агыйларга мал чемни мәсәлдыы-биле белеткээрни организастаар дээш СЭКП райкомнары, райкүүкомнар, райөдөө ажыл-агый эргелелдери бүгү хемчегларни алыр ужурлуг. Бүгү техника, ажыл кылын шыдаар бүгү чон бо хүннерде сиген шөлдеринге ажылдаан турар ужурлуг.

Чалыы назын—мергежилге немере

Крайның организацияларының доктаадып тургусканы үш чергелиг «Алдын тараа» деп ат-биле тыпсыр шаналдарны Ставропольдуң эн дээре механизаторлары ажаалда соонда алыр. Мергежилдиг херечизи болур ол шаналдарны чедип алыр дээш күш-зъылчы чарышты «Январь 9-зу» колхозта Василий Дибронун ажаалда-транспорт звенозу баштап турар. Дүжүт ажаал алыышкыны мәсәлыы-биле эгелээнден бээр ол мурнакчы коллектив СК-5 дээр дөрт комбайн-биле 40 муң центнер тарааны бастырып, ийи сезон онаалдазын күүсеткен.

Дүжүт ажаалдазы эгелээр деп турда, дуржулгалыг тараажы адазынга халакчы болурун он чыл школазы дооскан оглу Николай дилээн. Дэктааттынган графикти ховуже үнгениниң баштайгы хүнүнден эгелээш-ле ажыр күүседи берген. Звенонун өске-даа кежигүнлери боттарынга дузалакчыларны улустун ажылдаарын көрүп турган, шилип алыр деп шиитпирлээн.

Өөреникчилериниң бүдүрүлге бригадазының кижиткеннери Анатолий Шишкону болгаш ийи Николайны—Гусаковту база Землянскийни колхоз баштаар чери «ажаалда расчёдунга» ынчаар киирген.

Крайда экипажтың халакчыларын комбайнарның хей нуруузунда тургускан. Кедээ профессионал-техниктиг училищелерниң практикантыларын, үлетпүр бүдүрүлгелериниң, институттарның, техникумнарның чоруткан кижилерни кадржаан механизаторларга дузалакчылар кылдыр быжыглаан. Олар эм алды муң хире «Алдын тараа» деп шаналга кирер чыгап турарларның аразында «Октябрьский» совхозта Николай Молодыхтың ажаалда-транспорт звенозу бар, звенонун кежигүннери дөрт комбайн-биле барык-ла 40 муң центнер чаагай тарааны бастырган.

(СЭТА).

Бөгүн—Садыг ажылдакчызының хүнү

ТӨЛЕПТИГ БАРААН БОЛУР

Бо чылын Садыг ажылдакчызының хүнүн СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, 1977 чылдың планнарын, социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиниг күүсеткеш, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылгы оюнга төлептиг ужуражыр дээш бүгү улустун күш-ажылчы демиселиниң үезинде эртирип турар бис. Оон-биле чергелештир Совет кижи бүгүдезиниң хостуг эргелин, ааскежиниң бадыткан турар ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелин ханы кичээнгейлиг өөренип, чугаалажып көрүп турары коллектив бүрүзүн улам сорук киирер.

Республиканың күрүне болгаш кооператив садыының ажылдакчылары совет садыгны бозгаш ниитилиг чемненилгезин улам сайыраңгайжыдар, оон культураазын бедидер сорулгаларны бедик деңнелге боттандырар дээш Бүгүэвилел социалистиг чарыжыга киржип, республиканың хоорай, суурларының турттакчыларын хереглел барааннары-биле хандырыр турар. Республиканың садыг организациялары чартык чылдың бараан саарылгазының планын ниити чемненилге-биле кады 100,2 хуу күүсеткеш, планлан ажыр 263 муң рубльдан барааннарын чонга саарган. Күрүне садыының организациялары чартык чылы планын 100,4 хуу күүсеткеш, эрткен чылдан 3640 муң рубльлиг бараанларын хөйү саарган. Ниити чемненилге черлери планын 104 хуу күүсеткеш, оон бодунун продукциязының бот-деңзизин 78,1 хуу чедир өстүрген.

Садыг министерствозунга дерт чагырыкан садыг организацияларындан Кызылдың аъш-чем садыы чартык чыл планын 102,8 хуу күүсеткеш, пландан ажыр 408 муң рубльдиг барааннарын саткан, столоваялар болгаш рестораннар кеттирилишкинин коллективи чартык чылдың планын 105,8 хуу, боттарының бүдүрген продуктуларын садарын 108 хуу күүсеткен. Олар социалистиг чарыштың тиилекчилери болган. Өске хөй садыг организациялары болгаш базалары чартык чылдың даалгаларын күүсеткилээн.

Республиканың кооперация садыы чартык чылда бараан саарарының планын 99 хуу күүсеткеш. Ынчалза-даа садыглаашкынның дешилгелиг аргазын ажыглап, оон культураазын бедидип турган, планныг даалгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиниг күүсеткен хереглекчилер ниитилелдери, магазиниер, базалар, столоваялар эвээш эвес. Социалистиг чарыштың чартык чыл түнелги-биле Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем райполары, Сарыг-Сеп, Шагаан-Арыг столоваялары шылгаран үнгенвер.

Садыг ажылдакчыларының код хүлээлгеан чонга төлептиг бараан болуру, оларны бараанга херегледдериз улам долу хандырары болур. Бо чугула үүлүг боттандырарыбиле күрүне садыының коллективтери социалистиг чарышты улам калбарткан, дешилгелиг аргаларны ажыглаарын, бар арга-курлавырларны четче ажыглаарын орадаажы турар.

Чартык чылда садыг органнары, базалар-биле кады чонга чедишпес 531 муң рубльдиг бараанларын немей садыг алган. Бо чылын эрткен чылга болаарга ногаа, фрукт аймаан садыгларга, мурнунда чыллардан эрте киргеш, садыглаанын чоннуң негелделериге таарымчалыг болган.

Бараанны мөөнеен садыглаар базалар «Ритм» дээр эгелээшкинни ажыглап турар. Бо система болза чугула бараанларны хереглээн үезинде киргеш садыглаар, ынчангаш планнарны ай санында дески күүседирин хандырар. Республикада бүдүрүлге, садыг ажылдакчылары продукция шынарын экижидериниң болдунар аргаларын боттандырын турар. Чижээ, Кызылдың аъш-чем садыы, столоваялар треи, хоорайның сүт, хлеб, ниво заводтарының бүдүрген продукцияларының делгелгезин каш удаа эрттирген.

Бараанларны хостуг шилип алыр арга-биле 34 магазин ажылдап турар. Оларның саарылгазы план өзугаар 44 хуу, социалистиг хүлээлгеде көрдүгени 46 хуу турган болза, ам 46 хуу четкен. Хоорайда дөрт чем магазиниери, 7 столоваялар садын алыкчыларның 1800 ажыг чагыгларын хүлээп ап, 12 муң рубльлиг продуктуларын оларга саткан. оларның иштинден 150 хирезин бажыннарга чедирген. Магазиниериниң, столоваяларның ажылдакчылары транспорт, тудут, бүдүрүлге, ажыл-агый черлеринге 100 ажыг катап чедип садыглаан, 295 муң рубльдин бараанларын саарган. Чартык чылда 56 базаларлары, 157 долгелгелерин, 8 ярмаркаларны, садын алыкчылар-биле 5 конференцияны эрттирип, 301 муң рубль түүнүг бараанларны саарган.

Оон ангыда улуг хемчээлдиг, аар деңзилиг бараанларны бажыннарга чедирин эккеп бээри, инвалидтерге бараанларны чедирип бээри, өстерден хөп аймаан быжып бээри, шайдалга, кудз үезинде чагыгларны белеткээри дээш, хөй янзы немелде дузаларны садыг ажылдакчылары чонга көргүзүп турар.

Моон түүнелинде чартык чылда арыг орулга планы 103 хуу күүсеттинген, садыг ажылдакчыларының күш-ажылының бүдүрүкчүлүү 7 хуу бедээн, пландан ажыр бараан саарылгазының арыг өлүлдеан улгаткан.

Садыгның материал-техниктиг базазы быжыгып турар. Хову-Аксы суурга культура бараанларының магазинин, универмагты, Элегесте холушкак бараанар магазинин, Саяңда шинчилел партиязынга дүн-хүнде 500 кг хлеб быжырар пекарняны ажыглалга киргеп. Чылда 1500 дөрбелчин метр садыг шолуун ажыглалга киирер хүлээлге 1167 дөрбелчин метр кылдыр күүсеттинген. Хол-биле кылыр ажылдарны чиигедир янзы-бүрү 33 машина-дериглерни ажыглалга киргеп. Оларның аразында бараанның деңзизин биле өртээн хары угда санап турар электроннуг деңзи дээш өске-даа техникалар бөр. Бараан массазын үеааида чедиреринге улуг дузаны министерствонун автоажыл-агыйы чедирип турар. Бо ажыл-агый чартык чыл планын 28 хонук эрте күүсеткен.

Күрүне садыының ажылдакчыларының 90 ажыг хуузу чарышта киржип турар, оон иштинде коммунистиг күш-ажылдың мун хирее шалыпчылары бар, 880 ажылчыннар ол ат дээш туржуп турар. Бистин мурнакчыларывыстан «Детский мирнин» садыгжызы И. Декабрьни, топ аъш-чем магазининин садыгжызы О. Кузнепованы, столоваялар трезинин повары В. Фролованы, АТБ-ниң чолдачызы Пастуховту, Тедлиг-Хая суурда хлеб быжырыкчызы Бызованы дээш өске-даа чүс-чүс мурнакчыларны адап болур.

Чартык чылдың түүнелдериниң эки талаларын демдеглевишаан, чамдык чедир ыллаа чогуур ажылдарны байырладывыс хүнүнде база бодаар ужурлуг бис. Бисте үүрмек садыг чөткилериниң 25—30 хире хуузу ай планнарын күүсетпейн турар. Бир айда бир магазин, бир айда өскелери планын күүсетпейн турар таварылгалар бар. Моон код чылдагааннары магазиннерде, складтарда, столоваяларда бараанларын, чемнериниң ассортиментизи доктаамад эвезинде, магазин, склад, столоваялар үр үеде септелгеге хагдычак турар чүүлдер барында, садын алыкчылар магазиннерге үр үеде маналщкынга турарында. Материалдыг үнелиг чүүлдериниң дудагдалдары бо-да болу бээр. Бо айытынган четпестерни өскү үеде чайладыр сорулга-биле дээштир, шыңгыы хемчегни боттандырары Садыг министерствозунун, оон киллистериниң чугула сорулгалары болур.

Бо чылдың ийиги чартында кылыр ажылдар дыка хөй. Чүге дээрге 1977 чылдың социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир. Улуг Октябрьның 60 чылының байырлалынын, аная белеткелиг үезинде ажылчы чоннарны аъш-чем, улетпүр бараанлары-биле улам эки хандырар ужурлуг бис. Чедиишкиннерни быжыглавышаан, партия, совет, профсоюзтар органнарының дузазы-биле онгу беш чылдың ийи чылын бедик түүнелдерлиг доозар дээш күжеиишкиниг ажылдаары садыг ажылдакчыларындан негеттинер.

А. САЯН,

Садыг министерствозунун күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаар лабораториязының начальниги.

«... Совет кижилерниң чаагай амыдыралы-даа, сагыш-сеткили-даа силерден, силерниң күш-ажылынардан хөйү-биле хамааржыр апаар, эштер. Ол дугайын сактып алынар. Эң эки болгаш эгелекчи тура-соруктуг ажылланар, мурнакчыларга деннежиниер. Партия силерни-олче кыйгырып, силерден оны манап турар».

Л. И. БРЕЖНЕВ.

(СЭКП-ниң XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелиндеп).

Хоорайның «Аялга» магазининин фото-бараан салбыры юбилейлиг чылдың чартын чылының бараан саарылгазының планын 111,8 хуу күүседип, мурнакчыларның одуруунче кирип, шилчиир вымпел-биле шаңнаткан.

Чартык чылда олар 1893 муң рубльдиг бараанын чонга саткан. Мурнакчы ажылдыг салбыр пландан ажыр 90 муң рубльдиг бараанын саарган.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) салбырның эргелекчизи, коммунист Н. М. Сапогова биле садыгжы Т. В. Казанцева олар ажыл үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ҮЕНИҢ НЕГЕЛДЕЗИНГЕ ДҮҮШТҮР

Кызылдың аъш-чем садыының коллективи 1977 чылдың ийиги кварталында республиканың садыг черлериниң аразында социалистиг чарышка тиилекчи болуп үнген. Хоорайның аъш-чем садыының директору Мария Родионовна Еремцова-биле бистиң корреспондентивис ужуражып, оларның ажылы-биле танышкан.

— Кызылдың аъш-чем садыының коллективи Садыг ажылдакчызының хүнүн күш-ажылчы кандыг белектерлиг уткуп турарыл, Мария Родионовна?

— Бо чылын садыг ажылдакчылары боттарының профессионал байырлалы—Садыг ажылдакчызының хүнүн бүгү совет улустун күш-ажылчы болгаш политиктиг көдүрүлүшкүнүнүн байдалында демдеглеп эртирип турар. Хоорайның аъш-чем магазиниериниң ажылдакчылары бо юбилейлиг чылда алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир. дээш социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, кызымак ажылдаан.

Бистиң коллективтиң кежигүннери садыг черлериниң аразында социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржип, садыгның бедик культураазын чедип ап, планныг даалгаларын ай санында ажыр күүседип, садыглаарының арга-хевирлерин экижидип турган, II кварталда социалистиг чарыштың тиилекчизи болуп, СЭКП өбкомунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЛКСМ өбкомунун шилчиир Кызыл түгү болгаш акша шаңналын алган. 1977 чылдың бирги чартында үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын 104,5, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн—103,6 хуу, орулгалар талазы-биле планын 101,5 хуу күүсеткен. Бо юбилейлиг чылдың бирги чартында эки көргүзүглерлиг болуп, тиилекчилернин санынга киргенивис—садыгжы бүрүзүнүн кызымак ажылдаанын хереченлеп турар. Ынчангаш бистиң коллективтиң ажылдакчылары боттарының байырлалын күш-ажылчы чедиишкиннерлиг үткүп турар.

— Тиилекчилерниң одуруунче өскөгениңерниң «чажыды» чүдел?

— Чүнү-даа мурнай социалистиг чарышты шын организастаанында деп санап болур. Чарыштың ачызында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээн, оон дээштиин чедип ап турар бис. Ажылдың чедиишкиниг болуру кижизидилге ажылын, кадрлар-биле ажылды экижиткенинден, ылаңгыя дуржулга солчулгазын үнелеп көрүп турарындан кол хамааржыр. Бо үүлдерни амыдыралга боттандырып турган, садыглаашкынның күльтураазын көдүрүп болур дээрзин херек кырында көрдүвүс. Бо айтырыгларже кол кичээнгейни угландырып, хүн бүрүде ажылывыска удуртулга болдуруп турар бис. Ынчангаш мурнакчыларывыстың саны чылдың-на өзүп турар.

— Мурнакчыларың арның дугайында чүү чугаалап болур силер, Мария Родионовна?

— Бисте ниитизи-биле ботрулга-чарылгалыг 11 каттыжышкын ажылдап турар. Олар шупту бо юбилейлиг чылдың бирги чартынын орулгалыг доозуп, чартык чылдың бүдүрүлге планын чедиишкиниг күүсеткен. Демнигге черле куштуг, чүнү-даа дескештирбейн баар. Коллективтиң күш-ажылчы чедиишкининиң бир доозу ында деп үстүнде айтырыгга немеп кагза артык эвес боор.

Бистиң магазиниеривис садыглаашкынның бедик культураазын чедип ап, чоннуң бараанга негелде-хереглелин долузу-биле, ой-шаанда хандырар дээш садыглаарының арга-хевирлерин экижидип турар. № 15, 22, 9 магазиниериниң өөн ажылын демдеглээри чугула.

Кызылдың аъш-чем садыында колдуунда хереженнер ажылдап турза-даа, хоорайның садыг хандырылазынга белик негелделерни чогуур үезинде күүседир, сагыш-сеткилдиг өөрүшкүзүн чонга шаңнаар дээш эвээш эвес организасмассалыг хемчегларни кылып келген. Үнүүшкүнүг садыгларны, ярмаркаларны, ногаа базаарын организастап турар. Мергежил бедидериниң талазы-биле янзы-бүрү темаларлыг конкурстарны эрттирген. Мурнакчыларывыс хөй. Оларның аразында садыг шугумунга хөй чыл ажылдаан дуржулгалыг хеочуннар, садыгжының чымыштыг ажылынче эге базымнарны чаа кылып чоруур авыяктар-даа бар. Бистин шолбаннарывыс—хоорай Советиниң депутаттары К. Бай-Кара, Л. Салчак, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутаты И. Дулуш, «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медальның эдилекчизи С. Сагаан-оол, Тыва АССР-ниң садыының болгаш ниити чемненилгезиниң алдарлыг ажылдакчызы О. Кузнецова, аныяк садыгжы А. Оюн болгаш оон-даа өскелерге коллектив чоргаарланыр. Үстүнде алаан садыгжылар садыглаашкынның чаа аргаларын нептередир дээш ботарының билиин, чогаадыкчы чоруун көргүзүп, дуржулгазын өөрүнге дамчылып берип турар.

— Моон соңгаргы сорулганар, хүлээлгеңер дугайында чүү чугаалап болур силер?

— Бо хүннерде бистиң садыгжыларывыс чаа Конституция төлевилелин хуралдарга чугаалажып, деткип, чаа бедиткен хүлээлгелерни ап турар. Бистин мурнувуста кол сорулга—СЭКП-ниң XXV съездизиниң база СЭКП ТК-ның (май) Пленумунун шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, онгу беш чылдың ийиги-зинде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырып, чонга бараан болдурунун культураазын өскижидип, улам күжеиишкиниг ажылдаары. Кызылдың аъш-чем садыының коллективи онзагай байырлал —Октябрьның 60 чылын төлептиг үткүүр дээш, үениң негелдезинге дүүштүр чаңгыс демниг ажылдаар.

В. КУУЛАР,
«Шынның» тускай корр.

УЛАМ ЭКИ АЖЫЛДААР

Чөөн-Хемчик райпозунун коллективи Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюн күш-ажылчы чедиишкиннерлиг үткүүр, онгу беш чылдың ийиги чылының планныг даалгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге магадылалды тургузар дээш бо чылдың бирги чартында кызымак ажылдаан. СЭКП ТК-ның май (1977 ч.) Пленумунун шиитпирлерин болгаш ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелин бүгү улустун чугаалажып көрүп турары райпозунун садыг ажылдакчыларын улам сорук киирип, чаа күштү немээн. Райпо шугумунун бүгү ажылдакчылары ол дөгүлүг документилерни бир эп-сеткилдиг деткип, үүлдүгүзүнүн турар.

Райпо чартык чылда үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын 100,4 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн планын 100,4, ниити чемненилге саарылгазының планын 112 хуу, оон иштинде бодунун продукциязының—103,5 хуу күүсеткен. Орулга алырының планы база эки күүсеттинген. Үстүнде эки көргүзүглери дээш райпо республиканың садыг организацияларының чаржының ийиги, Респотребсоюзтун — бирги черин эзээш, шаңналдарны алган.

Чедиишкиннер боду тыптын келбес болгай. Райпонун партия, совет организацияларының дузазы-биле райпо баштаар черин, садыг четкилери чамдык организас-массалыг хемчегларын боттандырган. Базаларда бараанларны чедип алырын болгаш садыг четкилериге хуваарын хереглекчилериниң негелдерин өзугаар эжиктеп. Районда 26 садыг четкилериден 5 магазинин, 3 столоваяны хереглекчилер боттары шилип алыр аргаже шилчиткен. Өзөөн каш магазиннер үзаткан ажыл хүнүг болгаш дыштаныр хүн чок ажылдап турар.

Чонга эптиин болгаш бараан саарылгазынга ажыктың барымдаалаш, аъш-чем бараан делгелгелерин организастап келген. Үлетпүр бараанларын кудумчуга садыглаарын, маңнынарга чедиреин, ярмаркалар кылырын практикалап келген.

Райпонун магазиниериниң, столоваяларының болгаш белеткел база склад черлериниң аразында социалистиг чарышты калбарткан. Коллективтериниң социалистиг хүлээлгелерин көскү кылдыр бижигилээш, делгеп аскылаан. Чарыштың түүнелин коллективтерге ай санында, ниити райпога кварталдап үндүрүп турар.

Чартык чылда райпонун күш-ажылчы чедиишкиниериниң мурнакчы коллективтер болгаш кижилер чогуур улуг-хүүзүн киирген. Чаалаа хоорайда В. Князева эргелекчилээн, Л. Полякова, Е. Борисова олар садыглаан, бараанны хереглекчи боду шилип алыр магазин чартык чыл планын 114 хуу база ында М. Монгуш эргелекчилээн магазин—109,2 хуу, разрезте З. Зарицкая эргелекчилээн магазин — 109,1 хуу, Хөндергейниң, Бажын-Алаактың болгаш өске-даа чамдык кедээ магазиннер планнарын болгаш хүлээлгелерин күүсеткээн. М. Кутенко удуртқан ниити чемненилге, улуг повар Л. Черткованың эзлчээ ай, квартал планын ажыр күүседип келген. Улуг бухгалтер Л. Кацевшина, белеткечи Л. Соколова ыпкаш мурнакчылар эвээш эвес.

Совет садыг ажылдакчызының хүнүн демдеглеп турган, райпонун ажылында четпестерни шугумчулекчи. Өзу-биле корүп, оларны чайладыр хемчегларын алыр ужурлуг бис. Районун садыг четкилериниң ажылынга чоннуң талазынган хомудалдар ам-даа бар. Магазиниерде бараанларның ассортиментизи эвээш, хандырылганың культураазын улам бедидери чугула. Чамдыкта кайы-бир магазин чогуур шагын барымдаалавайн баар, үр үеде хазгылыг турар чоруктар бар. Моон урикуундан чамдык садыг четкилери чүгле социалистиг хүлээлгелерин эвес, харын планнарын күүседипес, бараан-биле чонну четче хандырбас чоруктар тыптын турар.

Чөөн-Хемчик райпозунун коллективи үстүнде айытқан болгаш өске-даа четпестерни чайладын турган, Улуг Октябрьның 60 чыл оюн төлептиг үткүүр дээш моон соңгаар улам күжеиишкиниг ажылдаар.

Д. САТ,
Чөөн-Хемчик райпозунун баштаар черинин даргазы.

Бо чурукта Константин Федосеевич Репях садыг ажылдакчыларының хоочуннарының биргээзи кижи. Ол колдуунда Бии-Хем районнуң садыг черлеринге ажылдап келген. «Саян» совхозтуң Сесерлиг салбырының төвүнде холушкак бараанар магазининге ажылдап киргенден бээр барык чээрби чыл чоокшулап орар. Ажылынга кызымак, садып алыкчыларга эелдеңзвилеп садыгжы Сесерлиг салбырның малчыннарының хүндүткелин чаалап алган.

Сесерлиг Саян ындынче чорутқан чазаглыг орук чанында турар суур. Ынчангаш ыңай-бээр аргышкан чон Константин Федосеевичиниң магазининге арбын болур. Магазинге келген кижилерниң хереглээн бараанларын шилип алырынга дузалажып, чугула хереглелдиң бараанларын үзүктелдирбес дээш ол бүгү аргаларны ажыглап турар.

К. Ф. Репях онгу беш чылдың эгезинден бээр районнуң садыгжыларының аразынга калбарган чарышка ийи удаа бирги черни алган.

ЧУРУКТА: садыгжы К. Ф. Репях.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

Мурнакчы садыгжы

Мөңгүн-Тайга районунун хереглекчилер ниитилелинде мурнакчы кижилерниң саны чыл сайында немежип турар. Оларның бирээзинге автолавканың чолаачы-садыгжызы Мандараа Оолдаковна Салчак хамааржыр. Ол он чыл ажыг автолавкага ажылдап келген. Коммунист М. Салчак бо үеним иштинде оваашкан ажылынга ак-сеткилдиг, харысалгалыг чоруун, бодунга быжыглаан техниказынга камнаын көргүзүп келген. Ол бо чылдың бирги чартында 18 муң рубльдин бараанын саарар планын ажыр, 103,5 хуу кылдыр күүсеткен.

Мандараа Салчак автолавкага чолаачылавышаан, садыглап эгелээн үезинден бээр ай, квартал, чыл планын үргүлчү ажыр күүседип келген. Ол районнуң берге орук-туг Мөгөн-Бүрен, Ак-Адыр, Каннысы деп черлерде малчыннарны харыылап турар. Малчыннарның бараанга хереглелдерин ол чогуур үезинде хандырып турар. Малчыннарга бараан чедирип садыгаары-биле кады идепкейлиг агитатор боон турар. Амгы үеде М. Салчак малчыннар ортузунда ССР Эвилелинин чаа Конституциязының төлевилелин таныштырып чоруп турар.

Коммунист Мандараа Оолдакович Салчак Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюн күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуур дээш улам кызымак ажылдап турар.

ЧУРУКТА: чолаачы-садыгжы М. О. Салчак.

Сөзү болгаш фотозу С. ЧАЖИН-ООЛДУУ.

„ЧЕТТИРДИМ“ ДЭЭР

Бөгүн бис садыг ажылдакчызының хүнүн онзагай үеде демдеглеп турар-дыр бис. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюн күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуур дээш бүгү коллективтер кажангызындан-даа артык күжеиишкиниг ажылдап, улуг тиилелгелерни чедип ап турар. Бүгү совет улус СЭКП ТК-ның май Пленумунун шиитпирлерин изии-биле үүлдүгүзүнмүшаан, бистиң чуртувустун Үндезин Хоойлузунун төлевилелин улуг сорук киириишкин-биле чугаалажып көрүп, чоргаарал-биле хүлээп көрүп турар.

Шак мындыг онзагай чылда коллектив бүрүзү чүгле эки ажылдаксаар. Бистиң Сарыг-Сеп столоваязының 20 ажыг кижилиг найыралдыг коллективи Улуг Октябрьның 60 чылынга уткуштур хүлээлге алгаш, юбилейлиг чылдың планныг даалгаларын декабрь 29-түн бетинде бүгү көргүзүглер-биле күүседир, белеткеп турар чемнивистиң шынарын экижидер, чонга бараан болурунун культураазын бедидер деп хүлээнген бис. Оон күүселдезин чедип алыры-биле эзлчеглер, кижилер аразында социалистиг чарышты калбартып, оон түүнелин ай санында үндүрүп турар бис. Столоваяның дирекциязынга партия, профэвилел организациялары боттуг дузаны чедирип турар.

Ажылды организастаарын экижидип, социалистиг чарышты калбартканының түүнелинде боттарывыстың профессионал байырлалывыска күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражып, Респотребсоюз столоваяларының аразында социалистиг чарыштың шаңналдыг черин чартык чыл түүнелинде эзледивис. Бистиң столоваяа чартык чылдың ниити продукция саарар планын 118,8 хуу, бодувустун бүдүрген продуктувус саарарын 105 хуу күүсеттивис. Ол ышкаш орулга алырының даалгалары ажыр күүсеттингилээн. Бо сан-чурагайлар улуг юбилейге уткуштур алган хүлээлгелеривис күүсеттинер дээрзин бадыткап турар.

Ажыл-херектиң чедиишкиниг болуру коллективте ажылдап турар кижилерниң харыысалгазындан хамаржыр. Бисте ийи эзлчег, бир буфет, бир киоск бар. Ылаңгыя ийи чыл мурнунда Кызылдың садыг-кооператив училищезин дооскананыяк повар И. Черепанованың эзлчээ планныг даалгаларын үргүлчү ажыр күүседип, аъш-чемни амдан-сүүзүннүг кылдыр белеткеп турар. Моон ужурунда ол эзлчегниң ажылдаан хүнүнде «четтирдим» дээн сестерни чемненичилерден хөй удаа дыңнап болур.

Ол ышкаш чем хувзанчылары В. Баранова, Л. Вермишина, буфетте садыгжы К. Какорина, суксун садар киосктиде Т. Старотубцева ышкаш ажылхерээнге кызымак, келген чонга эптиг-эзлдек ажылдакчылаарывыс чартык чылда бистиң чедиишкиннеривиске хөй үлүг-хүүзүн киирген.

Чонну белен аъш-чем-биле хандырарын экижидер дээш хемчегларны ап турар бис. Бирги эзлчегде бар продуктулардан белеткээр чемниң шынарын экижидеринче кичээнгей салдынган. Ынчангаш өйде аъш-чемниң делгелге-садыглаашкыннарын кылып, чоннуң санал-онаалын ап турар бис. Сеелгү үеде ажылчы чоннуң коллективтиг база ийнчаңгыс чагыгларын алгаш, чемни белеткеп берип турар. Чайгы үеде эзиртпес суксунзарны белеткээш, киосктиде садыглап турар.

Ажылда эки чүүлдер-биле чергелештир четпестер база бар. Чемненичилерге белеткеп турар чемнеривистиң ассортиментизи эвээш, шынарын амдаа экижидери чугула. Ажылдакчыларның аразынга, ылаңгыя техниктиг ажылдакчыларда нуш-ажыл чурумун алдаптар чүүлдер турган.

Бистиң коллектив бар четпестерни чайладып турган, Улуг Октябрьның 60 чыл оюн төлептиг үткүүрүнга бүзүрелдиг. Чүге дээрге берген сөзүвүсту эзлээр дээн күзеливисти ССРЭ Конституциязының төлевилелин чугаалажып, бир үнбиле чүүлдүг деп көрген хуралывыска база катап бадыткаан бис.

А. КУЗЬМИНА,
Сарыг-Сеп суурда столовая директору.
Каа-Хем район.

Чалыы назын Октябрь марыжында

КАЯА-ДАА МУРНУКУ ОДУРУГГА

«Аныяктарын хей-аъдын болгаш тывынгыр чоруун— шынарын болгаш ажыктыг чоруктун беш чылынга!» деп девиз бүгү чурттаазында ышкаш, Барын-Хемчиктин аныяк өскеннериин ортузунда улам калбарган. Амгы үеде ол шимчээшкинде районда комсомолчу-аныяктарын 72 коллективи, 3 муж ажыг ооллар, кыстары кирген, кушажылга чаа-чаа чедишкиннерин чедип ап турар. Комсомолчу-аныяктарын 51 коллективи онгу беш чылдын ийги чылынын бирги чартында планын Совет аныяктарын хүвүнүн бетинде-ле күүседипкеннер.

Районнуң аныяк өскеннерге «Октябрьнын 60 чылынга—60 шалыпчы неделя» деп чарышка база ідепкейлиг кирикин турарлар. Социалистиг чарыштын мурнуку одуруунда «Шекпээр», «Хемчик», «Барлык» совхозтарынын Суг-Кажаада, Бөйтылакта, Бижиктиг-Хаяда комсомолчу-аныяктар ажылдап турар фермалар, Тывынын даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадынын төп лабораториязы болгаш даг-дүгү тудуг эргелелинде Галина Коляданын, Зина Салчактын удуртканы тудугжулар бригадалары болгаш өске-даа аныяктар коллективтери чоруп турар.

Хей-хей аныяк ооллар, кыстар күш-ажылга бедик көргүзүглерин чедип ап турар. Чижээ, «Шекпээр» совхозтун хойжуу Ооржак Демир-оол торгүүр үүс хойга онаштыр 100 хураганны камгалап алган, ол-ла ажыл-агыйда саанчы Полина Монгуш эрткен 6 айларда бир иекке онаштыр ортумаа-биле 1500 литр сүтү саган. «Хемчик» совхозта саанчы Марина Саая 180 хураганы доруктуруп өстүрген. Ол ышкаш «Барлык» совхозта сугтатчы Виктор Монгуш, Ак-Довуректа тудугжу Алексей Даваарык, ында АТБ-де Сергей Сарапулов ышкаш эрес-шудургу күш-ажыл-биле бүгүнүнги хүвүлүктелги чедип ап турар аныяктар бисте эвээш эвес.

«Шекпээр» совхозтун аныяк механизатору Куулар Дадар-оол, Ак-Довурак хоорайнын септелге-механика пегинин слесарь Владимир Власов олар социалистиг чарыштын тилекчизи болгаш улуг төрээн чүрттүн наймысылары— Москвада Кремль чанынга чурукка тырттыргаш келгеннер.

Аныяк өскеннерин күүн планнык өскүлдаларын күүседиринче мобилизастаар, оларын ортузунга коммунистиг кижизидилгеин ажылын күштелдирер талазы-биле чамдык комсомол организациялары тодаргай ажылды чорудуп турар. Оларга «Хемчик» совхозта, ыяш ажыл-агыйында, даг-дүгү комбинадынын энергопегинде, төп бүдүрүлге лабораториязында, № 1469 орук-бүдүрүлге участогунда комсомол организацияларын (секретарлары Д. Алдын-Кыс, В. Монгуш, Л. Блинова, В. Ермилова, Н. Чижик, Р. Седен) хамаарыштырын болур.

Чамдык ортумак школаларын комсомол организациялары школаларынын өөредилгеанин шынарын бедиринче, оларын күш-ажылчы чанчылга дадыгаринче утланган ажылдарны чорудуп турар. Бо хүннерде район школаларынын өөренгичилери «Мээн күш-ажылым республикамнын күш-ажылында каттыжып тур!» деп кыйгырыг-биле ажыл-агыйларын, бүдүрүлге участокторунда хаара туттунган. Чай дүргүзүнде инитизи-биле 1500 хире өөренгичи инитиге ажыктыг күш-ажылга киржир.

Бүгү-эвилелдин комсомолчу субботникинге кирыкеп, районнун комсомолчулары болган аныяктары эвээш эвес үүлени бүдүрген. Ол хүн ажылдаан акшадан 2 мун рубльди XI Бүгү-делегей фестивальнын фондузунче шилчиткен.

Чер-черде партия органнарынын удуртулгазы-биле комсомол организацияларынын Октябрьнын улуг юбилейиже уткуштур чорудун турар чамдык ажылдарынын дугайын доңчулап чугаалаарга ыдыг. Ынчалзажок ажыл-агыйы чорудулгазынга аныяк өскеннерин киржилгезин улам ідепкейжидер, оларын коммунистиг кижизидилгезинин айтырыгларын бүгү талдыг комплекстиг чорудар талазы-биле районнун комсомол организациязынын ажылында четпестер болгаш чедир шиитпирлеттинмээн айтырыглар хей даярын шүгүмчүлеп өзу-биле көрүп турар бис. Ындыг айтырыгларны шиитпирлээрге четчир саныг күштер болгаш арга-лар бисте бар.

Ынчангаш ол бүгүнү чеп ажылдавышаан, организаторлуг база политикижидилгелиг ажылдың деңнелин улам бедидеп бистерден негеттиин турар.

Төөгүлүг улуг документ— ССРЭ-нин чаа Үндезин Хоойлузунун төлевилелин бо хүннерде районнуң комсомолчулары, аныяктары, бүгү улус-биле бир дөмей, ханы соңуургаа-биле чугаалажып турар. Чурттун Үндезин Хоойлузунун төлевилелин чугаалашкан комсомол хуралдарынга комсомолчулар болгаш аныяктар ол улуг документнин бүрүн долу үүлдүгүзүмүшаан, аныяк өскеннер дугайында партиянын болгаш чаактың докладаамал сагыш салыышкыны дээш өөрүп четтиришкинин чүректің ханыындан ілеретпишаан, аваа харыы кылдыр улам эки ажылдаарын аазан, бедиткен хүлээлгелерин ап турар.

«Хемчик» совхозка болган комсомол хуралынга аныяк механик Павел Саая мынча дээн: «Чаа төлевилелде ССРЭ хамаатыларынын, ооң иштинде аныяктарынын эргелеринге болгаш хүлээлгелеринге хамаарыжкан үүлдер эвээш эвес-тир. Бистер ол бүгүнү хандыр медереп, билип. Төрөөн чүрттүн, чоннун мурнунга хүлээлгевисти кезээде ак сеткилдиг күүседир ужурлуг бис. Ынчангаш бо чылын алган хүлээлгемин октябрь айда күүседир мен...» Бо дет өскеда хей чижектерни көргүзүп болур.

Чаа Конституция төлевилелинин 7 үүлүнде Бүгү-эвилелдин Аныяктарынын Ленинчи Коммунистиг Эвилели хей-ниитинин өске массалыг организациялары ышкаш, бодунун Уставында сорулгаларга дүүштүр күрүне болгаш ниитилел ажыл-херектерин эргелеп башкарарынга, политиктиг, ажыл-агыйжы болгаш социал культура айтырыгларынга киржир дээрзин айтып турар. Маңаа хамаарыштыр бодунук ажыл-чорудулгазын улам ідепкейжидер дээш районнун комсомол организациязы ам-даа улам шудургу ажылдаарынга долу шиитпирлиг.

Д. СААЯ.
ВЛКСМ Барын-Хемчик райкомунуң бирги секретары.

Шынарын болгаш культуразын экижидер

СЭКП-нин XXV съезтинин шиитпирлеринде мынчаар бижиттинген: онгу беш чылда чоннга ачы-дуза чедиреринин хемчээлин 1,5 катап, ооң иштинде кедээнин чонунга ачы-дуза чедирерин 1,7 катап көвүдедир, хандырылганын культуразын бодгаш чагыгларны күүседиринин шынарын бедидер, амыдырал хандырылга четкилерин калбартыр болгаш оларны эмгы үеник техникизы-биле дериир.

Ынчангаш бо беш чылда чоннуң хандырылгазының шынарын болгаш культуразын бедидеринче кажангызындаа ортык улуг кичээнгейни угландырган. Дыка хей республикаларда бо талазы-биле эртемге үндезилеттинген рекомендациялар ёзугаар стандарттарны болгаш техниктиг негелдерни, шынарны үнелээриниң хемчегларин ажылдап кылып турар болгаш чагыгларны бүдүрүлгеге кылыының графиктерин тургускулаан. Россия Федерациязының, Украинаның, Латванын, Молдавиянын болгаш өске-даа республикаларын мурнакы бүдүрүлгелериниң сөөлгү чылдарда мөөнеттинген дуржулгазы — ачы-дуза чедиреринин шынарын башкарарының системазын шинээдиринің айтырыгларын тургузар арганы берип турар.

Амыдырал хандырылга алырында стандарттар улам-на турумчуп, ачы-дуза чедиреринин шынарын экижидип, ону чурумчудуп турар. Стандартизацияны ажыглааны, стандарттарның негелдерин сагыырының хайгааралы чоннуң амыдырал хандырылгазында дыка хей өскерилгелерин болдургаш.

Бистин республикада чоннуң амыдырал хандырылгазында өскерилгелер база болгулаан. Ук бүдүрүлгелерниң материал-техниктиг баазазын улам калбартыр, ачы-дуза чедиреринин хевирлерин көвүдедир, культуразын бедидер, чагыгларны күүседиринин хуусаазын эвээжедир талазы-биле чамдык ажылдар ыыдыган. СЭКП Төп Комитетинин, болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин «Тыва АССР-нин бүдүрүкчү күштерин улам ыцай комплекстиг хөөжүдер хемчеглер дугайында» доктаалында амыдырал хандырылга сферазынче эвээш эвес капитал салыышкыннарны угландырары көрдүүгеп. Бо беш чылда Чаа Шагаан-Арыгга, Чадаанага, Тураага тус-тузунда 60—65 ажылчын олуттуг комбинаттарны, Кызыл районнуң Кіза-Хем суурга, Кызыл хоорайга чылда 1,5 мян. санныг ачы-дуза көргүзер амыдырал хандырылганың чаа бажынын тудары көрдүнгеп. 1977 чылда Кызылга амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң комплекстиг базазы ажыглага кирер. Ол дээрге найысылалдың чоннуң хандырылгазынга улуг пемелдедир.

Ынчалза-даа чоннуң амыдырал хандырылгаазында четпестер болгаш чедир шиитпирлеттинмээн айтырыглар бар. Чамдык бүдүрүлгелерде чагыгларның күүседизин саададыр, ооң шынары куду, чагыкчыларга эолдек эвес таварылгалар ам-даа бар.

Кызылда фотоательенин адрезинге дыка хей хомудалдар кирип турар. Июньда чоруткан хынаалдалар ук хомудалдарның чөптүүн бадыткаан. Фотоательенин коллективи ажылдың шынарын болгаш ачы-дуза чедиреринин культуразын бедидеринче кичээнгейни кошхаткан. Коллективтиң алган социалистиг хүлээлгезинде чагыгларны күүседиринің шынарын экижидери, хандырылганын культуразын бедидери тускай пунктуда безин бижиттинмээн. Ында чагыгларның күүселдезинин шынарын кым-даа хынаавайн турар. Фотоательенің ажылдакчылары стандарттың негелдерлерин хажыдып, фоточуруктарны аваа-ла ажык хевээр азы чагаа хавынга суп берип турар. Квитанцияларда чагыгның күүсеттиптен хүнүн, чагыкчының адрезин айытпайн турар.

Чурук тырттырар салон чыгыдар болгаш өске-даа аппаратуралар-биле четче деритинмээн. Фотографтарның ажыглаг турар фотокамералары аргажок эргижирээн. Фотолабораторияда вентиляция чок.

Фоточуруктарны белеткээриниң технологтуг чорудулгаазын хынаарын дарый чорудар, эргижирээн дериг-хереклерни болгаш аппаратуларны солуурунуң болгаш бүдүрүлгени нормативтехниктиг документация-биле хандырарының база лабораториянга ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузаарының хемчеглерин алырын фотоательенин администрациязынга ук комиссия сүмелээн.

Кызылдың телеательези — радио, телевидение аппаратураларын септээриниң кол бүдүрүлгези. Бо талазы-биле онгу беш чылдың планында мынчаар көрдүнген: ачы-дуза чедиреринин хемчээли 1,7 катап, ооң иштинде кедээте — 6 катап көвүдээр; технологтуг чаа дериг-хереклерни ажыглаанындан күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 1,2 катап бедилир, ачы-дуза чедиреринин 11 чаа хевирин шинээдип алыр болгаш телевизорлар, радиоаппаратуралар септээр чаа салбырларны Чаа Шагаан-Арыгга, Чадаанага, Ак-Довуракка тудар.

Телеательенин коллективи ажылдың шынарын экижидер дээш хемчеглерин ап турар. Бир эвес норматив ёзугаар катап кылган септелгенин саны ниитти кылганындан 5 хуу болур ужурлуг турган болза, бо чылын бирги чартык чылда 1,4 хуу болган. Ында мастер «чагыкчының кезээде шынызы» деп девизтиг ажылдап турар. Кызылдың телеательезинге «тергиин механик» деп ат дээш конкурс эрткен. Ол конкурска телеательедей П. Верпето, радиоцехтен В. Скибо тилекчилер болгулаан.

Ынчалза-даа септелгенин кылганының шынарын хынаар турары ыракта четпес. Чагыкчыларга дедир эгидериге белен, септеттинген бөлүк телевизорлардан 6 телевизорну алгаш, канчаар кылганының шынарын комиссия хынаан. Хынаалдага кирген 6 телевизорнун 3-ун катап чедир кылыр кылдыр комиссия эгиттеген. Бирээзинин автоматтыг тарыштырыкчызы ажылдавас, ийгизинде радиолампадар солуткунмаан, өскезин арыглап, аштаваны илерээн.

Амыдырал-техниканың республика каттыжышкынының (директору В. Ч. Куулар, кол инженери Г. В. Вавхобин) ажылында дыка хей четпестерни комиссия илереткен. Бажыңга ажыглаар нарын техниканы — соодукчуларны, хеп чуур машиналарны септеп турарының шынары республика стандартынга дүүшпейн турар.

«Бирюса» марканың соодукчузунда дүнзаалаан чедилерни будуваан, ооң уламындан ол быжыг эвес болуп болур. Септеп каан хеп чуур машинаны ажылдадыр чери үреник болган.

1976 чылдың январь 1-ден өгелеп күүтүг болур ужурлуг септээн техникага 502—75 деп республика стандарты амгы үеге чедип шинээдип алдынмаан, норматив-техниктиг документация-биле бүдүрүлге хандыртынмаан. Ол дугайында мооң мурнунда чангыс эвес удаа сагындырып турган.

Ук бүдүрүлгеде ажылдаарына эогежок чугула— шимээн-даап хемчээкчилери, индикаторлар, дешилер, улегер-эталоннар чок. Ооң уламындан септээн техниканың шынары хынаттынмайн турар. Чагыгларны эки шынарлыг күүсеткени дээш моральдыг болгаш материалдыг идиг берилгиннерин ажыглавайн турар.

Чоннуң калбак хереглелиниң бараанларын бүдүрерин болгаш ачы-дуза чедиреринүндезин-биле экижидериниң айтырыгларын эш Л. И. Брежнев «социал-даа, экономиктиг-даа талазы-биле эп-не эргежок чугула болгаш ёзулут-да программныг» деп айыткан болгай. Ынчангаш амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң коллективтери онгу беш чылда салдынган сорулгаларны амыдыралга боттандырары дээш күжениишкиннег ажылдаары негеттиин турар.

А. КОТОВА.
Күретандарттар болгаш хемчээр техника лабораториязында киллис эргелекчизи.

Хеймер уруу

Ирина өг-бүледе уругларның эң хеймери. Ынчанмыже ооң ада-иезин ону база-ла өске бүгү уруглары ышкаш, бичиизинден-ле күш-ажылга ыңак, төлептиг ажыл-чаңныг-ыылдыр кижизидерин оралдажып келген. Ира билин кээрге-ле алднезин хойжулап чоруур болган. Ол ынчангаш бичиизинден хойжуларның амыдырал-чурттаалгазынга болгаш ада-иенин ажыл-мергежилинге чаңчыга берген. 1972 чылда Торгалыг ортумак школазының 8 класын дооскаш, Иринаның адазынга дузалажып, малчыннай берген ужуру-даа ол.

Хойжу кижинин ажыл-амыдыралы ындыг-ла белен эвес дээрзин Ирина Дагба эки билир турган. Аваа кыштың чыккылама соогу, хат-шуурган, чайның оя чиртип кээрзизин, чаъс-чайык дээш чүү таварышпас дээр силер. Ындыг бергелерин биле-тура-ла Ирина хойжулап эгелээн.

Хей ажы-төлүү төрөөш, өстүрүп, кижизиткен Маадырмие Сундуу Кыргысовна Уйнукай: «Хеймер кызым өөмге, кырган улустың чанынга амыр-шөлээн, бажын сыйбадып, ыассын олургай аан» деп база бодаваан. Дуладакчылап эгелей бээрге хой ажылының нарын, берге мергежилиниң аргаларын ол аваа дамчыдып берип эгелээн. Чамдык аныяктар хойжу коданизарга баргаш, хойнуң чаа төрөөн хураганын тударындан безин түдексинер таварылгалар база тургулаар. А Ирина ындыг болбаан.

Адазы хоочун коммунист Доржу Доржуевич Дагба хеймер кызы Иринаның хойжу болуу бээрин база-ла күзеп чораан. Эрткен чылдан эгелээш, ол ийиги кадарны апаргаш. Онгу беш чылдың бирги, ийиги чылдарында адашкыларның көргүзүү бедик болган. Төрүүр үүс хойга онаштыр кайы-даа чылын 100 ажыг хураганны алган.

Адазы чайгы үеде неделяне-неделязы-биле мал чеми белеткеп чорун каарга, Ак-Хемниң кадыр-берт тайгаларынга Ирина аназы-биле кады боттанган, кожун чораан, кодан хоюн семирти ажаан, кадарарынга чаңчыгын калган.

1977 чылдың кызы оларын ажылдап турары Кара-Талдың хойжу бригадазынга ниитизи-биле шынгыы шылгалда болган. Хар-даа кылын, соокта-даа күштүг. Ынчаарга Дагба адашкылар эрткен чайын белеткээн мал чемиин чедишкени, олут-чыдын чок, шыдамыккай ажыл-ижи-биле ол бергелерни ажып эрткен. Бо чылгы көргүзүүнүн дугайын үстүнде чугаалаан болгай бис.

Ирина чүгле соруктуг күш-ажылчы болурундан ангыда эртем-билигже чүткүүлүг, ідепкейлиг хей-ниитичи кыстарның бирээзи. Торгалыгда кежээки школаның 11 класын бо чылын ол бот-өөредилге-биле өөренип дооскан. ВЛКСМ Тыва өбкомунуң кежигүү, Кара-Талдың хойжу бригадазында комсомол организациязының секретары Ирина Дагба ураан үүл бөлүмүнүң база ідепкейлиг киржикчизи.

Доржу Дагба биле Уйнукай Сундуунуң хой уругларының аразында малчыннар, чолаачы, садыг ажылдакчызы, башкы, культура ажылдакчызы дээш өске-даа янзы-бүрү мергежилдиг кижилер бар. Олар база-ла ада-иенин төлевип салгап, чон мурнунга хүлээлгезин эк сеткилдиг күүседип чоруурлар. Ындыг ажы-төлүнге ада-не чоргаарланыр апаар.

— Улуг Октябрьнын, нам, чазаамның ачы-авыралында бистер дег хой уругларлыг нелерниң амыдырал-чурттаалгазы, ажыл-ижи үндезинин-биле чаартынып, чаагайжаан магалыг шагда чурттап чор бис. Ооң шуптузун бистин чуртувустун чаз Үндезин Хоойлузунун төлевилелинде улам быжыглап, калбарткан-дыр. Ол бүгү дээш чүректің ханыындан оорүп четтирдим — деп. Уйнукай Кыргысовна сеткил ханыышкын-биле чугаалап турар.

ССРЭ-нин чаа Конституциязын хүлээп алыр, Улуг Октябрьнын 60 чылын байырлаарывыс бо чылын Дагбаларның уругларының эң хеймери Ирина Дагбаның амыдыралынга уттундурбас болуушкуннар болган. Чер-чер Советтериниң чоокта чаа эткен сонгуулдарынга ол Өвүр район Советинин депутадынга сонгуткан, «Торгалыг» совхозтун коммунистери ону СЭКП кежигүүнүнге кандидатка хүлээп алган. Аныяк кыска эш-өөрүүнүн, чонунун бүзүрели ол хире бедик болган-дыр.

С. БАЛДАН,
СЭКП Өвүр райкомунуң хөрээженнер ортузунга ажыл чорудар киллизиниң эргелекчизи.

Акы-дуңма найырал быжыгып турар

Моолдун улусчу революциязының 56 чыл ооңга тураскаатканн совет-моол найыралдың декадазы Совет Эвилелинге дооскан. МАРН-ның Төп ревизия комиссиязының кежигүү, МАР-ның Министрлер Чөвүлелинің чанында Төп статистика эргелелинің начальниги Д. Загасбалдыга баштаткан. Моолдун тайбың болгаш найырал организацияларының федерациязының, моол-совет найырал ниитилелиниң делегациязы аваа киржир-биле келген.

Совет-моол найырал ниитилелиниң коллективиг кежигүннери болуп турар Москванын база Москва областың бүдүрүлгелериниге моол улустун төлээлекчилери-биле найыралдыг ужуражыышкыннар, совет-моол найырадың митингилери болгулаан. Даштыкы литератураның Бүгү-эвилелдин күрүне библиотеказынга МАР-ның номнарының декадазын эрттирген.

Россия Федерациязының, Казахстанның болгаш Молдавиянын, Узбекистанның болгаш Азербайджанның заводтарынга база фабрикаларынга, колхозтарынга болгаш совхозтарынга байырлыг хуралдар, кежээлер, моол өнүктер-биле ужуражыышкыннар база-ла болгулаан.

Декаданы хаарынга тураскаатканн кежээ июль 22-де Москвага болган. Совет хей-ниитинин төлээлекчилери Моолдун ажылчы чонларының социализм тургузуушкунунга, МАРН-ның XVII съездизиниң шиитпирлерин күүселиринге чаа-чаа чедишкиннерин, акыдунма моол улуска аас-кежиин болгаш чечектелиишкинин күзээн. Совет кижилер совет-моол найыралды бүгү хемчег-биле быжыглаар, бистин күрүнелеривистин хой талалыг кады ажылдажылгазын хөгжүдер дээш өскерлиш чок туржун турарын олар медеглээн.

МАР-ның ССРЭ-де элчини Х. Банзрагч бодунун чуртунун адрезинге чугаалаан чүректің ханыындан сестер болгаш чылыг күзээшкиннер дээш өөрүп четтирген. Совет-моол найырал декадазын ССРЭ-ге эрттиргени интернационализмнин идеяларының болгаш бистин улустарывыстың база күрүнелеривистин акы-дуңмалышкы чоруунун, МАРН-ның болгаш СЭКП-ниң чаңгыс эвилин база сырый каттышканының чаа чайынпадчак илерээшкиин болган деп, ол онзалап демеглээн.

(СЭТА).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Вьетнам улустуң чугула тиилелгези

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Вьетнам Социалистиг Республиканы Каттышкан Нациялар Организациязының кежигүнүнге хүлээп алырын КНО-нуң Кол Ассамблеязынга Айыыл чок чорук чөвүлелиниң чаңгыс эп-сеткил-биле сүмелээнин вьетнам улустуң даштыкы политиктиг улуг тиилелгези кылдыр, Вьетнам Социалистиг Республиканың делегейге ат-алдарының хемчээл чок өскенинің херечизи кылдыр нацияларның делегей ниитилежилгезинің бөлүктеринде үнелеп турар. Ол чөптүг шиитпир болза, делегейниң - тайбыңын база кады ажылдажылгазын быжыглаарының хөрээнге Вьетнам Социалистиг Республиканың ниирип турар улуг салыышкынының илерээшкинидир деп бүгү-ниити хүлээп көрүп турар.

Вьетнамны КНО-га хүлээп алыры дээш күрүнелерниң колдуг хей нуруузунуң туржуп турары Кол Ассамблеяның сөөлгү, XXXI сессиязынга илергейлеттингени билдингир. Ындыг болза-даа делегей организациязында дүрүм ёзугаар Вьетнам Социалистиг Республиканга онаажып турар эргени аңаа тыпсырынга Каттышкан Штаттар шаптыктаан турган.

Бо удаада ол чугула айтырыгга чөптүг чорук катап тургустунган. Совет Эвилелиниң, социалистиг өске-даа чурттарның, каяа-даа каттышпайн турар күрүнелерниң, тайбыңга ынакшылдыг бүгү куштерниң күжениишкиннериниң ачызы-биле КНО-га хүлээп алыр дугайында Вьетнам Социалистиг Республиканың дилзэ чаңгыс эп-сеткилдиг деткиишкинни алган.

Индияның КНО-да доктаамал төлээлекчизи Р. Джайпал Азияның тайбыңга ынакшылдыг улустарының өмүнээзинден Вьетнам Социалистиг Республиканың төлээлекчиларинге байыр чедиргеш, Айыыл чок чорук чөвүлелиниң шиитпири тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарының сорулгаларынга бүрүну-биле дүгжүп турардыр деп онзалап демеглээн. Делегей ниитилежилгезинің бирги эзлчегниң хүлээлгези болза, вьетнам улустуң национал чаартылгазының хөрээнге, даштыкы агрессияның аңаа таварыштырган үржуктарын узуткаарынга бүгү-ле эргежок чугула дузаламчыны көргүзери болур деп, Индияның төлээлекчизи айыткан.

Вьетнам улустуң кадыг-дошкун хосталгалыг демиселиниң чылдарында Вьетнамга дузаламчы көргүзери бүгү совет улустуң хан-дамыры-биле тудуш хөрээ болуп турганынга совет кижилер чоргаарланып турар деп, ССРЭ-ниң төлээлекчизи М. А. Харламов бодунуң чугаазынга онзалап демеглээн. Мурнунда, дайын чылдарында ышкаш, ам дайын сөөлүнүң үезинде-даа вьетнам улус социализм тургузуушкунунга Совет Эвилелиниң талазындан деткимчеге база дузаламчыга быжыы-биле ынанып болур. Тайбың, национал хамаарышпас чорук, демократия болгаш социализм дээш демиселге социалистиг Вьетнамның салыышкынын совет кижилер база-ла бедии-биле үнелеп турар.

Мооң мурнунда Вьетнамны КНО-нуң кежигүнүнге хүлээп алырынга шаптыктаан Каттышкан Штаттарны Вьетнам Социалистиг Республиканың КНО-да доктаамал хайгааракчызы Динь Ба Тхи шугүмчүлээн.

Чуртту дайын сөөлүнде катап тургузарынга Вьетнамга дузаламчы көргүзериннен ойталааны дээш, ол АКШ-ты база-ла шыңгыы шугүмчүлээн.

Тайбыңның дайзыннарының аразында

ДЕЛИ. (СЭТА). Дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынынга өөрөнниг удурланып турар Пекин удуртулганың политиказы, ооң антисоветизми болгаш империалистер-биле ооң кады ажылдажылгазы улустарны тайбың, айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дээш демисели-биле канчап-даа таарышпас деп, Калькуттанын «Амрита базар патрика» деп солуну бодунун редакция чүүлүнге бижээн. Каттышкан Нациялар Организациязынга кыдат улустун төлээлээр ужуурлуг хоойлу ёзугаар эргезин хандырып бээр дээш үр чылдарның дургузунда демисежин келген социалистиг базз өскедаа чуртларга, ооң иштинде Индияга хамаарыштыр Пекин өскерликчи болуп турар. АКШ болгаш империалистиг өске-даа күрүнелер КНО-га Кыдатты киирериге шаптыктааннар. Ынчанмыже ол делегей организациязына болунуң туружун өөлеп алгаш, Пекиниин удуртукчулары империализмнин күштери-биле каттыжа берген болгаш оларны деткип турганнарга удурланып турар. Херектің алыс уткалы-биле алырга, КНО-да кыдат төлөлекчинин ролю болза, кандыг-даа тайбын базымнарга, душкуурлуг чоруктуң чавырлыышкынын ханыладырынче база быжыглаарынче угланган кандыг-даа тайбың эгелекчи чоруктарны боттандырып чорударынга дөрт ийикпе, азы доора шаптыктаары болур. Ол политиканы делегейниң улустары калбаа-биле чүүлдүргүүнген-даа болза, Пекин аңаа бодунун хамаарылгазын чажырбайн турар.

«ССРЭ-нин тергиидекчи бодалдарын кызыгаарлаары-биле» Азияга АКШ-тың шериглеринин турарының эргежок чугулазын бадыткаарында безин Пекиннин удуртукчулары четкен. Ынчалза-даа бодунуң «антисоветтиг алгы-кышкызы-биле» Пекин тайбыны, айыыл чок чорукту болгаш кады ажылдажылганы быжыглаарынче угланган ССРЭ-нин өске чурттар-биле программаны ажылдап кылырынга чүүлүнүнгеен-даа мурнунда шаптыктап турары кандыг-даа кижиге илдеп.

Делегей байдалын Пекиннин догматиктиг үнелеп көрүп турарын хайгааракчылар Кыдатка КНО-га ээлээр ужурлуг турушту бербейн турарынга маоисчилерниң таарымнайн турганы-биле тайылбырлап турган ындыг үе турган. 1971 чылда Кыдат КНО-нуң кежигүүнү апаарга, делегей херектеринге Пекиннин хамаарылгазы өскерли бээр деп маңаа турганы билдингир.

АКШ-тың президентизиниң чугаазы

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Президент Дж. Картер Чарлстонга (Мурнуу Каролина) совет-америк харылзааларга тускай тураскаатканн чүве чугаалаан. Америк парлалганың үнелээшкининден алырга, ол чугаа Совет Эвилели-биле харылзааларның амгы байдалынга АКШ-тың сагышсыралын илергейлеп турар.

Совет-америк харылзааларның улуг ужур-дузалының президент онзалап демеглээш, ук харылзаалар делегей харылзааларының амыдыралчы чугулз талазы болуп турар болгаш «биске база бистин ажы-төлүвүске тайбың турарының ынанызын шуут-ла толаргайлап турар» деп медеглээн.

Бир эвес бис бодувустун үр хуусаалыг политикавысты хөөнүн байдалынга, өөрүшкүүлүг-даа алы мунгаргай-даа хөөнүн байдалынга үндезилээр болзувусса, бистин шын эвес хөделип турарывыс ол дээрзинге совет-америк харылзааларның бүгү төөгүзү бисти өөрөнип турар. Харылзаалар онза айыылдыг болуп турган үеларни-даа, олар чогумчалыг болуп турган ындыг үеларни-даа бистер шуптувус сактып турар болгай бис. Ынчаарга бо чүс чылдың сөөлгү үжен чылында ниитизи-биле чогумчалыг байдал тургустунган деп чугаалап болур бис деп, Дж. Картер чугаалаан. Каттышкан Штаттар биле Совет Эвилелиниң аразында адаанажылганын өске-даа үүлдери ышкаш, бистин ийи чазаавыстың үзел-бодалдарында ханы каржыышкыннар хевээр артар аваар боор. Ол адаанажылга херек кырында боттуг. Ынчалзажок бистин ийи чуртувустун дыка хей чугула дүгжүп турар эрге-ажыктарлыг болуп турары база-ла шын. Бистиң сорулгавыс чүл дээрге, ол эргеажыктарны өөренип көөрү болгаш деп чорукка база бот-бодун хундулежиринге үндезилээш, бистин аравыска кады ажылдажылганын талаларын калбартырынга оларны ажыглары болур.

Бот-бодунга бүрүнү-биле бүзүрежиринің үндезиннери амдыызында ам-даа чок. Ындыг болган ужурунда, бистин чедип алыр дугуржулгаларывыс тала бүрүзүнден, ооң хууда эрге-ажыктарынга үндезилеттинген турар ужурлуг. Ооң ужурунда бистер бистиң боттуг эрге-ажыктарывыс болгаш өрүстарның боттуг эрге-ажыктары дүгжү бөөр дугуржулганын ындыг талаларын дилээрин чорудуп турар бис.

Бистин аравыста бүгү чөрүлдээлерден ангыда база бистин ийи чуртувустун чугаалажыышкыннар үезинде барымдаалап турары тала бүрүзүнүң эрге-ажын болаан угаазылалдыг санаашкыннардан аңгыла, бисти чоокшулаштырып турар кижи амытанның каракка көзүбес боттуг чоруу база турун турар. Мен тайбыче чүткүдү ынчаар чугаалап турарым ол. Бистиң бүгүдевистин хөрээ болза, ол сөөлеттинмээн дөстүмнес күзелди боттуг чүүл кылдыр боттандырарынга дузалары болур деп, Дж. Картер чугаалаан.

СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Дарганы Л. И. Брежневтин: «Политикага чүвени боттуу-биле көөр чорук база чавырлыышкынче, дешилгеже тура-сорук алызында барып тиилеп үнер, ынчаншаг кижи төрелгетен чөрби чүс чылче мурнундагы кажангызыылан-даа ынаныштыг тайбының байдалдарынга эрте базып шыдаар дээрзинге бүзүреп, быжыы-биле ынанып турар бис» дээн болдингир чугаазын Дж. Картер чижекке киирген.

Ол сөстерде илереттинген ынанышта болгаш бүзүрелге катчып турар мен деп, АКШ-тың президентизи медеглээн.

Тайбының салым-хуузунга чугула ужур-дузалыг болуп туваар дугуржулгалар дилээшкинин, шлангыя стратеттиг чепсегленишкиннерни кызыгаарлаар дугайында чугаалажыышкыннарны АКШ-тың болгаш ССРЭ-нин кады чорудуп турары дыка хей талаларны президент алаан.

Ол-ла үеде Дж. Картер стратеттиг чепсегленишкиннерни кызыгаарлаар дугайында совет-америк чугаалажыышкыннарга АКШ-тың амгы угланыышкынын болумун чугаазынга камгалаан. Фактыларның көргүзүп турарындан алырга, ол угланыышкын АКШ-ка чаңгыс талалыг артык күштүг чоруктуң алырын болунун сорулгазы кыдыр салып, деп болдурунун база бир дөмей айыыл чок чоруктуң принциптеринге удурланышкак болуп турар.

Стратеттиг чепсегленишкиннерни кызыгаарлаар дугайында, химиктиг чепсекти хоруудаар дугайында, ядролуг чепсектің айыылдыг нептерээшкинин болдурбазының база-ды дугуржулганы дилээшкинин, шлангыя стратеттиг чепсегленишкиннерни кызыгаарлаар дугайында чугаалажыышкынарны АКШ-тың болгаш ССРЭ-нин кады чорудуп турары дыка хей талаларны президент алаан.

Ол-ла үеде Дж. Картер стратеттиг чепсегленишкиннерни кызыгаарлаар дугайында совет-америк чугаалажыышкынарга АКШ-тың амгы угланыышкынын болумун чугаазынга камгалаан. Фактыларның көргүзүп турарындан алырга, ол угланыышкын АКШ-ка чаңгыс талалыг артык күштүг чоруктуң алырын болунун сорулгазы кыдыр салып, деп болдурунун база бир дөмей айыыл чок чоруктуң принциптеринге удурланышкак болуп турар.

Стратеттиг чепсегленишкиннерни кызыгаарлаар дугайында, химиктиг чепсекти хоруудаар дугайында, ядролуг чепсектің айыылдыг нептерээшкинин болдурбазының базалгаар, президент ол-ла үеде амгы администрациянын чалгынныг ракеталарны, нейтрониуг бомбаны болгаш массалыг улуткаашкынының чепсазиниң өске-даа чаа системаларын бүдүрерин калбартыр дээн чоокта чаагы шиитпириниң дугайын ыыттавайн эрттирип каан.

Ооң-биле чергелештир Дж. Картер «кижиниң эргелериниң дугайында» айтырыгны чаа администрациянын тургузуп турарын агарткан болгаш мынча деп медеглээн: «Бистиң мурнунда чарлаанывыс туруштарны ол айтырыгга камгалап турар бис».

Совет-америк харылзааларны экижидеринче угланган күжениишкиннер чедиишкиниг дээтир бе дээрзин баш удур чугаалап шыдавас мен. Ол чорук АКШ-тың политиказы моол сонгаар кандыг угланыышкынбиле хөгжүүр апаарындан хөөнде хамаарыгыры билдингир болгай деп, президент тускелинде медеглээн.

Куш ужар бедиктен

Таллинде зң бедик тудуг радиотелевидение станциязының башнязы болур. Ооң бедии — 314 метр. Бо комплекстің тудуу Олимпий оюннары эгелээр мурнуу чарыында доостур. Ооң ачызында Олимпий оюннарын дамчыдар дорт теледамчыдылгаларны кылыр аргалыг болур.

Радиорелелиг тургузулгалар, дамчыдар станция, өске-даа техниктиг албан черлери башнага турар. Агаар шинчилээр аппаратураны база маңаа кылыр.

Чамдык туристер парус регатазының маргылдаазын куш ужар бедиктен сонуургап көөрү чадавас. Ынчангаш оларга таарымчалыг болуру-биле башняның 165 метр бединде тускай көөр шөлду тудуп тургузар.

Тускай сувенирлер

Бистің чуртувустуң хөй-хөй бүдүрүлгелери олимпий оюннарының демдээн баскан кылыгларны бүдүрүп үндүреринге белеткеп турар. Олимпиада—80-ниң оргкомитединде тускай комиссия айда бир удаа хуралдап турар. Ында чогаадыкчы организацияларның, аңгы-аңгы министерстволарның болгаш ведомстволарның телээлери кирген.

Бир чамдык бараанларны бүдүрүп үндүреринің чепшээрелин бистің бүдүрүлгелеривис алган. Дулевскиниң шаажаң кылыглар заводу орус хөнекчигештерни, вазаларны, наастап казан аякчыгаштарны үндүрер. Москваның «Кожгалантерея» фабриказы оюннарның аалчыларынга чараш сумкаларны бараалгадыр. Москваның «Весна» деп фирмазы торгу аржыылдарны болгаш шарфтарны бүдүрүп үндүрер.

Аът спортунуң мастери

Найысылалдың мурнуу чүгүнде Битцевскиниң арга-арыг парыгынга олимпиаданың аът спортунуң баазазын тудар. Мында аът маргылдааларынга хамаарышкан бүдүн комплексти тудуп эгелээн.

Спортчуларга таарымчалыг хеп уштур черлерни, медицина кабинеттерин тудар. 540 аът кирер аът кажааларын тудугжулар база кылыр. Маргылдааларга белеткенир тускай шөлдерни база тудар. Бо база бистің чуртувуста зң-не улуг. «Советская культура» солундан.

СӨӨРТҮП ЭГЕЛЭЭН

Улуг-Хем районда Жданов аттыг совхоз бо чылын мал чеминге 2360 тонна сиген белеткээр планныг. Ол дээрге эрткен чылгызындан бир муң тонна ажыг болуп турар.

Бо сорулганы чедишкиниг күүседири-биле каш хонук бурунгаар ажыл-агыйның сигенчилери аттанышканнар. Олар совхоз девискээри Кара-Малгаш деп черде сигеннеп эгелей бергеннер.

Баштайгы хүннерде хоочун трактористер Маадыр Седип, Маадыр Лакпа олар Алдыы, Үстүү-Оймактарның сигенин хуусаа бетинде кезип доосканн. Олар кескен сигенин прессеп, совхоз төвүнче - сөөртүп эгелей бергеннер.

Д. ШУЛУУ.

ЧАА УЖУРАЖЫЫШКЫННАРГА ЧЕДИР

Москвага делегейниң X кинофестивалын байырлыг хагганы

Делегейниң депшилгелиг кинозунуң чедишкиннериниң зң улуг көрүүшкүү Москвага июль 21-де доозулган. Анаа делегейнин чүс хире чурттарының экран мастерлери киришкен. Делегейниң X кинофестивалының хаарынга киржирибиле муз-мун коруқчүлер Төп концерт залынга четкилеп келген. Президиумда фестивальдың организастыг комитединиң база дирекциязының кежигүннери, конкурстарның жюризинил кежигүннери, хүндүлүг аалчылар, хөй-ниитиниң төлөөлекчилери бар болган.

Олурушканнар адыш часкап турда, конкурстарның жюри даргалары — ССРЭ-нин улустуң артизи С. И. Ростоцкий, РСФСР-нин улустуң артизи А. И. Медведкин, искусствоведениениң доктору К. К. Парамонова олар тиилекчилерниң адын адап, оларга фестивальдың шаңналдарын тывысканнар.

Долу метражтыг уран-чечен фильмнериниң конкурузунуң жюризи үш алдын шаңналдарны «Бешки таңма» (режиссёр Золтан Фабри, ВУР), «Неделяның төнчүзү» (режиссёр Хуан Антонио Бардем, Испания), «Мимино» (режиссёр Георгий Данелия ССРЭ) деп фильмнерге тывыскан.

Мөңгүн шаңналдарны «Омар» (режиссёр Мерзак Аллуаха) деп алжир «Бассейн» (режиссёр Бинка Железкова) деп болгар, «Шивээлер хөлегези» (режиссёр Даниэль Дюваль) деп француз фильмнер алган.

Жюриниң тускай шаңналдарын «Чилиде дүн» (режиссёрлары Себастьян Аларкон болгаш Александр Косарев) деп совет фильмге болгаш «Рио негро» (режиссёр Мануэль Перес) деп куба фильмге тывыскан.

Херээжен кижиниң ролюн зң дээре күүседкени дээш шаңналдарны Мари Апикке («Мугур чер» деп фильм, Иран), Мерседес Каррераска («Солуу угаанныг херээженнер» деп фильм, Аргентина) тывыскан, эр кижиниң ролюн Амзе Пелла (Румыния), Радко Полич (Югославия) олар эки күүседкен деп санаан.

Быска метражтыг фильмнерге фестивальдың алдын шаңналдары-биле «Майернин арттырган өнчүзү» (ГДР) болгаш «Висмар деп кашпал» (Испания) деп фильмнерни шаңнаан.

Уруглар фильмнериниң алдын шаңналын «Бичин оол болгаш океан» (Австралия) деп фильмге тывыскан.

Шаңналдар тывысканының соонда фестивальдың өргкомитединиң даргазы, ССРЭ-нин Күркинозунуң даргазы Ф. Т. Ермаш түве чугаалаан. Бо хүн бис Москвага болган кино көрүлдезинин лауреаттарынга байыр чедирип, оларга боттарының чогаадыкчы ажыл-чорудулгазынга улам ынай чедиишкиннерни күүседивис деп, ол чугаалаан.

Фестивальды хагдынган деп чарлаан. Совет Эвилелинің күрүне гимнизин күүсеткен.

И. ВЕКСЛЕР,
М. РОЖДЕСТВЕНСКАЯ,
Е. ХОРЕВА,
СЭТА-ның корреспондентилери.

АРТИСТ

Ол кижи артист дээр дугайында чеже-даа үрүлешкеннер. Анаа мен дөмей-ле бүзүрөвээн мен. Трест эргелекчизи болгаш артист! Пат кайгап калан мен. Ынчалза-даа Ромеонун ролюн кайгамчык эки ойнаар деп мактап турганнар. Чамдык кижилер болдунуң тускай мергежилинин аайы-биле эвес, өске ажылга-даа ажылдай бээр-ле болгай. Ында кижи элдепсинер чүү боор. Склад эргелекчизи болуп ажылдап турар философтарны мен чежени-даа көрген мен. Этт садын турар-даа философ бар-ла. Агроном кижи театр-даа эргелекчилеп турарла. Бистің удуртукчувус театр институдун дооскан боор чадавас, ынчалза-даа амыдырал ону трест эргелекчиледип каан ышкажыл. Эрге-дужаал чедип алыры база ындыг-ла белен эвес болгай.

Черле элдеп түве боор, боттывынгыр уран түүл коллективи тургустунары билек-ле мени режиссёр кылып каанныр. «Дораан-на, Ромео биле Джульеттаны» тургузуп эгелээн мен. Ынчангаш харын эргелекчиниң кабинединге кире дүшкеш, Ромеонун ролюн ойнаарын аңаа сүмеледим. Джульеттаның ролюнга бодумнуң секретарымны томуйладым.

Ынчангаш эргелекчиге мынча деп дыннаттым:

— Тресте бот-тывынгыр уран түүл коллективи тургустувус.

— Түүнү белеткеп тур силер ынчаш?

— «Ромео биле Джульеттаны». Ромеонуң ролюн кайгамчык ойнаар дугайында силерни улус чугаалажып турар-дыр...

Шоодуг

— Чогум кым ынча дидир ынчаш?— деп, Отелло дег ооң килеңи хайныккан.

— Бүдүн коллектив ынча деп тур!

Эргелекчи хаваан дүүпкеш:

— Силерниң бо «Ромео биле Джульеттаңарны» кым бижээнил?

— Шекспир бижээнин бидир-ле болгай силер.

— Ооң дугайын меңээ кымдаа дыннатпаан, менде ындыг ажылдакчы-даа чок-ла болгай. Бир эвес бир-ле түве бижиттинип турар болза, меңээ илеткээр-ле болгай. Бодуңну топтуг томаанныг ап чоруур болзуңза, ону бижээн кижиже сени чорудар мен!— деп, ол хорадап чугаалааш, ооң-биле хамык түве үзе шиитпирлеттингенин илередип тура халаан.

Мен кабинеттен корга-корга үне бердим. Бистің килдистің ажылдакчыларынга ол дугайын чугаалаарымга, шупту каттыржыпкаш, үрүнейнчип үндүлер.

— Канчап артист болду ол. Эргелел начальниги Ромео Платоничини ол аажок өттүнер боорга, ону Ромеонуң ролюн ойнап шыдаар деп улус чугаалажып турганы ол-дур. Чайын кандыг-даа изиг турза, бодунуң начальниги Ромео Платонич ышкаш, ыяап-ла костюм кедер. Галстугу болгаш шляпазы база-ла начальнигиниң ышкаш. А кызын база-ла, Ромео Платоничиниң ышкаш тон кедер. Кабинеди база начальнигинин-биле шуут дөмей: беш телефоннуг, холодильникте беш сылдыстыг коньяк...

Кол рольду ойнаар кижи тывылбаан. Түге дээрге бистің начальнигивис — чүгле кол роль — начальниктин ролюн ойнаар кижи түве-дир. Шин ынчангаш болбайн барган. Ооңбиле айтырыг шуут бергедээн: чүгле мээң режиссурам эвес, харын ажылга артар артпазым дугайында айтырыг дорт тургустунган-дыр.

С. МХАРГРДЗЕЛИ.

•СПОРТ•СПОРТ•

КЫЗЫЛДА КЕЛГЕННЕР

Бо чылдың июль 19-та Якутск хоорайга Якут АССР-ниң болгаш бистің республиканың шилиндек шыдыраачыларының маргылдаазы болган. Ол ужуражылга Россия чөвүлелинин «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң чартык финал оюну-биле доостур.

Тыва АССР-ниң адын камгалаан шыдыраачыларга бирги разрядчылар, республиканың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң чемпиону Н. Шишигин, Ч. Оюн, А. Кольчиков болгаш нییги разрядчы Л. Соколова олар киришкеннер.

Якут АССР-ниң шыдыраачылары спорт мастериниге кандидат, республика чемпиону М. Капышев, спорт мастериниге кандидаттар Н. Максимепко, В. Ястребов болгаш бирги разрядчы П. Львова олар бистің шыдыраачыларывыс-биле ойнаанныр.

Бөгүн Кызыл хоорайның күш-культура бажыңынга Якут АССР-ниң шыдыраачылары харыы ужуражылганы эрттирип, бистің шыдыраачыларывыс-биле ойнаарлар.

Н. БОБРОВ.

ЧАДАГ-ТЕРГЕЖИЛЕРГЕ

1980 чылдың олимпий оюннарының үезинде найысылалдың спортчу зоналарының бирээзи Крылатск району болур. Мында хемелиг эжиндирер каналды кылып турар. Ооң чоогунга кыры дуглаглыг чадаг-тергелээр черни тудуп эгелээн. Ону кылырынга 14 муң кубометр бетонну черге төгер болгаш 40 гектар черни чаагайжыдар.

Чуртта зң улуг хемчэлдиг бо чадаг-тергелээр черге алды, муң көрүкчү олурар. Журналистерге аңгы ложаларны тускайлаан. Маңаа дөрт спорт залы, медицина төвү база турар. Чадаг-тергежилерниң чаржып эртер оруун ыыштың зң быжыг тускай породазындан кылыр.

«ИЙИСТЕР». О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

Шүлүкчүнүң кыдыраажындан

КӨДЭЭ УЛУС

Көдээ улус сеткил-чүрээ
Көрүнчүк дег ажык коргур.
Сагыжында кирген кижээ
Чажыды чок — чадагай чоп.

Көдээ улус чүрээ чымчак,
Хоонү биче, хүндүлээчел.
Аалга кирген чорумалды
Алалавае — аалчы деп көөр.

Көдээ улус дыка уян,
Көлдеп-чаъетаан дээр
ышкаш.
Чүрээ кээргеп, хомудаза,
Чүү шаг болгаш, оожургаар.

Көдээ улус эриг баарлыг,
Хөрек-чүрээн кээргел
долган:
Хары кижи ажыг-шүжүүн
Кады денге үлежи бээр.
Көдээ улус—бойдус төлү
Хөй-ле түве хереглеевес.
Чайын — хөйлеп, кыжын—
негей,
Чараштанып ямбыырганмас.

Көдээ улус кымдан артык
Хөглеп билир, ыяңгылыг.
Сыгыт-хөомей саарлы бээрге,
Чымчак сырын эстээн дег
боор.
Көдээ улус чыдын чытпас,
Хөлегелер дилеп сүрбес.
Чайын, кыжын холу иштиг:
Шанаан септээр, сигеп
кезер...
Көдээ улус түгле чаңгыс
Хөлзеп бодаар чүвезин бар:
Арбай-тараа чаагай үнзүн,
Аът-шары семис турзун!

Авам куспаа

Эге чаасканн, эгеннг чок,
Эгинимде хөйлен-даа чок.
Холум чада сунувуткаш,
Хостуг шөлээн, дүвүрел чок,
Таалал-биле эргеленип,
Дагныг белин куспактаар
мен.
Дыттың черже ханы кирген
Дамыр болган дазылы дег,
Авайыңга эргеленгеп,
Азын эмгеп хензиг чаш дег,
Амыдырал мөңге үнү
Агаар дамчып, чаңгыланыр.
Даам менээ сеткил чылыын
Дагын катап эгидип бээр:
Шыдалымга күүнү кадып,
Шырайымны чырыдып кээр.
Чылыг чымчак авам куспаа
Чылдып келген ышкаш
болур.

А. ДАРЖАЙ.

КАИ-нин экраны

Шимчээшкин чурумун сагыыр

Июнь айның 20-ге чедир Кызыл хоорайның оруктарынга транспортту эзирик башкарып чораан 77 чолаачыларны КАИ ажылдакчылары тутканн. Кудумчу шимчээшкинниң чурумун хажыдар чоруктар бо хүннерге чедир база-ла кызырылбайн турар. Хоорайның кудумчуларынга транспорттуг 6 озал-ондаа болган. Ооң түнелинде 9 кижи кемдээн. Бо болган озал-ондактарның хөй кезии транспортту эзирик башкарып чораан чолаачыларның буруузу-биле болган. Моон алгаш көөрге, транспортту эзирик башкарар чоруктар эвээжевейн турар-дыр. Ынчангаш автотранспорт бүдүрүлгелерде болгаш албан организация черлериниң удуртукчулары чолаачыларның сагылга-чурумун контрольдаар, оларның ажылынга харысалгазын бедидер айтырыгже кичээнгейин үгландырып, руль артынга чаңгыс-даа эзирик чолаачы олурбазын чедип алыр ужурлуг.

Хууда транспорттуг хамаатыларның талазындан кудумчу шимчээшкиниң чурумун үрээр, машинаны эзирик башкарып чоруур таварылгалар бар. Июнь 10-нуң хүнүнде Кочетов биле С. Тока кудумчуларының белдиринге О. Чернушкин № 14-94 ГВВ «Восход-2» маркалыг мотоциклди эзирик башкарып чораан, турган ЗИЛ-130 маркалыг автомашинага үскеп. Ооң түнелинде О. Чернушкин аар кемдээн.

Транспорт башкарар эргеги чок турбуже, (чолаачының шынзылгазы чок) транспорт башкарып чоруур ийи-чаңгыс «түр чолаачыларга» бо-ла таварыжын болур. Оларның буруузу-биле болган транспорт озал-ондактарын чок деп болбас. Чамдык чолаачыларның талазындан бодунуң харысалгазын уттуп, машинаны эзиннге азы чоок кижилерни «чачыладып» каар таварылгалар база бар. Анаа хамаарыштыр дараазында чижекти киирип болур. К. Кузнецов хуувунда № 92-28 «М-67» маркалыг мотоциклди дукмазы П. Кузнецовка башкарарын чөпшээрээн. А. Н. Кузнецовтуң транспорт башкарар кандыгда барымдаазы чок турган. Ооң түнелинде июнь 8-тин хүнүнде ол мотоцикли-биле М-408 автомашинага үскеп. Бо чорук буруулуг кижилерни материалдыг когаралга чедиргеп.

Чолаачыларның буруузу-биле болган озал-ондактарны анализтеп көөрге, оларның чылдагаалы машинаның чоруурунуң дүргедээшкининиң хемчээлин ажырганында, машиналарны карыштырарының, эрттирериниң, эзриниң, белдир оруктарны эрттериниң чүрумнарын хажытканында болуп турар. Машиналарның үрелик болуру ында база көскү черни эзлеп турар. Июль 16-ның хүнүнде А. Потапов № 61-78 ГАЗ-69 маркалыг машинаны башкарып чораан, ооң чоруурун эрттир дүргедеткенинден Кызыл — Балгазын оруунга ук машина аңдарылган. Пассажирлер болгаш чолаачы аар кемдээн.

Хоорайның оруктарынга болган транспорт озал-ондактарыңдан чартык чылда 16 харга чедир 8 уруг кемдээн. Оларның 3-ү амы-тынын оскунган. Элээди бир уруг, школа пазыны четпээн 2 бичии уруглар өлгеп. Үстүнде айытынган озал-ондактарның хөй кезии бистің уругларывысты кудумчу шимчээшкиниң чурумун билбезиден болган.

Үстүнде болуушкуннарны номчаан, кижи бүрүү мындыг түүдерни сактып алза чогуур. Кудумчу шимчээшкиниң чурумун сагыырын хөрекке албас, хамаан чок көөр чадаг кижилер оруктарга берге байдалдарны болдуруп, чүгле боттарын эвес, харын чоогунда чораан кижилерни айылга таварыштырып болур.

Кудумчуларга болгаш оруктарга чораан, озал-ондак болбазын дээш кудумчу шимчээшкиниң чурумун сагып, ооң негелделерин ыыгыы сагынар. Кудумчуну далаш-биле маннан эртпенер! Кежиг чок черлеп кудумчу эртпенер.

Ада-иелер! Кудумчу шимчээшкиниң чурумун болгаш кудумчуга канчаар чоруурун уругларга тайылбырлаңар.

В. КЛЯВИНА,
КАИ-ниң инспектору.

Телевидение

ИЮЛЬ 24-ТЕ

МОСКВАДАН

10.00—Медээлер.
10.10—«Зарядкаже, үнүнер!».
10.30—«Будильник».
11.00—«Совет Эвилелинге бараан боон тур мен!».
12.00—«Аныяк көрүкчүнүң театры». И. Зюзюкин — «А. Муратовтуң дыка нарын амыдыралы». Телешин. 2-ги кезээ.
13.00—«Музыкалыг киоск». Э. Беляева дамчыдылганы чорудар.
13.30—«Көдээ дугайында бир шак». ССРЭ Конституциязының төлевилелин чугаалажырынга Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры Т. С. Мальцев киржип турар.
14.30—«Улуг оруктуң үе-чадалары». «Мээң чурттап турарым бажыңы». Уран-чечен фильм.
16.25—16.35—Чапсар.
16.35—Документалдыг фильмнер программазы.
17.00—«Бүгү-эвилелдиң аныяктарының II спортчу оюннарында.
17.25—«Бүгүн—Садыг ажылдакчызының хүнү». ССРЭ-ниң садыг министри А. И. Струевтин чугаазы.
17.40—Садыг ажылдакчыларынга музыкалыг программа.
18.25—«Делегей панорамазы».
18.55—Мультфильмнер программазы.
19.25—Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. «ВАЗ. Завод болгаш кижилер». «Адалары болгаш уруглары» деп бөлүктен. А. Сурков эге сес чугаалаар.
20.00—Медээлер.
20.15—Ц. Пуни — «Падекатр» Балет артистериниң Бүгү-эвилел конкурузунуң лауреаттары В. Ганибалова, О. Вторушина болгаш балет артистери күүседир.
20.35—«Ужуралдарлыг фильм экраны». «Резидентиниң салым-чолу». Уран-чечен фильм. 2-ги серия.
21.45—«ССРЭ Конституциязының төлевилелин чугаалажып тур бис».
22.00—«Кино аян-чоруктарының клуву». Ю. А. Севкевич дамчыдылганы чорудар.
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

ИЮЛЬ 25-ТЕ

КЫЗЫЛДАН

17.00—Документалдыг фильм.
18.00—«Бистің аалчыларывыс». Дамчыдылга.
18.30—Телефильм.
18.50—Телемедээлер. (орус дылга).
19.00—Чарлаалдар.
19.05—«Социалистиг чарыштың хүн демдеглели». Дамчыдылга.
19.30—Уруглар фильм. «Оол болгаш джин». Ойнаарактар фильми.
19.40—«Азий диптиң төвүнде». Дамчыдылга.
20.20—«Чер дугайында үш сес». Телефильм.
20.40—«Чечек». Дамчыдылга.
21.05—Киножурнал.
21.45—Телемедээлер.
21.30—23.00— «Чалыылар». Уран-чечен фильм.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ

АГААР

Бөгүн республиканың чамдык черлеринге чаашкын чаар. Барыын талакы районнарга агаарның температуразы 25—30 градус, өске арткаларынга 21—26 градус изиг болур.

Кызылга бүргеп, аязын каап турар хүн болур. Хүнүң ийиги чартыында чаашкын чаап, динмирээр чадавас. Хаттың күжү секундада 15 метр чедир дүргедээр. Агаарның температуразы 27—29 градус болур.

КИНО

ИЮЛЬ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «№ 7 мультфильмнер чыындызы» 10.30, «Дидимнериниге үүс грамм» 12.15, 14.00, 15.45, 17.30, 19.15, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Мультяпликация 10.20, «Одеола» 11.50, 13.40, 15.30, «Тоннес-батпас херек» 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «№ 8 мультфильмнер чыындызы» 9.30, 11.10, «Хоорайда ийи кижи» 13.00, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сашыктыг динстиң делегей дескиндир аян-чоруу» 10.00, 11.30, «Артык кижи» 16.50, 20.30 «Табор талыгыраже чорупкан» 13.00, 15.00, 18.40 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Доктор Айболит» 11.00, 13.00, 15.00, «Оскелер» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ИЮЛЬ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Мафияның четкизинде» 9.30, 11.25, 15.15, 17.10, 19.05, 21.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Адыр, сеня шинме!»: 10.20, 13.40, «Эртине шыгжаан хол» 11.50, 15.10, «Дидимнериниге үүс грамм» 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Артык кижи» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Тоннес-батпас херек» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Солун херээжен» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Тыва респотребсоюз чурттуң дараазында өөредилге черлеринге кирер сургуулдар чыылдазын чорудуп турар:

1. Совет кооператив садыының Новосибирск институду.
2. Красноярскиниң кооператив техникуму (хүндүскү болгаш бот-өөредилге салбырлары).
3. Иркутскиниң өлүк-кеш техникуму (хүндүскү болгаш бот-өөредилге салбырлары).
4. Читаның кооператив техникуму (хүндүскү салбыр).
5. Улан-Удэниң кооператив техникуму (хүндүскү салбыр).

Документилерни Тыва респотребсоюзтуң кадрлар килдизи хүлээп ап турар. **Адреси:** Кызыл хоорай, Щетинкин кудумчузу, 31, телефон 2-27-24.

Кызылдың кооперативтиг профессионал-техниктиг училищезин 1977—1978 өөредилге чылында дараазында салбырларга өөренгенчилер хүлээп алыр:

садыг (бир чыл өөренир),
кулинария (ийи чыл өөренир),

Училищени доосканының соонда доозукчуларга садыгчының, IV разрядтың поварының, IV разрядтың бижырыкчызының квалификациязын тыпсыр.

Училищеге 8—10 класс эртемниг, 17 хардан өрү чаазылыг, эр-херээжен хамаатыларны хүлээп алыр. Садыг салбырынга чүгле ортумак эртемниг хамаатыларны хүлээп алыр.

Өөренгенчи боон чораан азы ажылдың практиктиг дуржулгазын билир кижилерни биргиээлчеге хүлээп алыр.

Училищеге кирерин күүсээнчер дараазында документилерни киирер:

1. Шилип алган тускай эртемин айытыышаан директорга билдиришкин:
2. Райпо, сельпо, рабкооп баштаар черлериниң чоруткан бижии;
3. Эртемниң дугайында документ (боду-биле);
4. Үш фото-чуруктар (хемчээли 3×4 см).
5. Күш-ажыл дептери (мурнунда ажылдап чораанларга);
6. Эмчи шынзылгазы (286 майык бөзугаар);
7. Ушта бижиткен паспортту болгаш шериг билелин болу эккел көргүзер.

Айда 32 рубль хемчээлдиг стипендия төлөөр. Училищеге өөредилгени күш-ажылчы стажка киир санаар. Хереглээн кижилерге ниитиниң чуртталга бажыңын бээр. Тыва өөренгенчилерни күрүне хандырылгазынга алыр.

Училищеде кооператив техникумунга киреринге белеткээр белеткел курузу бар.

Билдириишкиннерни 1977 чылдың август 20-ге чедир хүлээп алыр.

Июль 1-ден август 20-ге чедир беседа чорудар болгаш училищеге киирер.

Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, 41. Телефоннар: 2-55-07, 2-36-54.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажыңы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизинин 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал килдизинин 2-37-13, культура килдизинин 2-23-54, өдээ ажыл-агый килдизинин 2-21-47, үлетпүр килдизинин 2-22-64, чагаа килдизинин 2-41-27, информация база совет тургузут килдистерининг 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериялың 2-12-45, секретариаттың 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16332. Чатыг № 225.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садының талазы-биле эргелелинин типографиязы (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажыңы № 1). ТС—00909.